NADER BEKEKEN

DANKBAAR GEREFORMEERD

10

JAARGANG 28
OKTOBER 2021

WOORD & WERELD MAGAZINE

Zonder aanzien des persoons

- Gelukkig de vredestichters
- Verbindingsformulier
- De kerken in Zuid-Afrika

Redactioneel

Een nieuwe *Nader Bekeken*. U hebt er een actueel nummer mee in handen.

Het opent met het geluk dat de Heer belooft aan iedereen die vrede sticht. Een belofte die richting wijst in een tijd waarin onvrede en strijd in het groot en in het klein elke dag het nieuws beheersen.

De Gereformeerde en de Nederlands Gereformeerde Kerken zijn op weg naar volledige eenwording in 2023. Er is inmiddels een nieuwe naam gekozen. Belangrijker is de vraag hoe het nieuwe kerkverband met de binding aan de belijdenis omgaat. Een nieuw verbindingsformulier wordt ontworpen. Geeft dat een betrouwbare binding aan de leer van het Woord van God, die de kerken in hun belijdenis naspreken? In 'Actueel' gaat Bart van Egmond daarop in.

God schiep de mens als man en vrouw, lezen we in de Bijbel. Velen gaan daar vandaag niet meer van uit. Man- of vrouw-zijn is niet meer een gegeven maar een keus. Met zijn column laat Rufus Pos je nadenken over seksuele identiteit. Henk Drost wijst op het gevaar van seksuele indoctrinatie in het onderwijs. Er is alle reden voor ouders om waakzaam te zijn voor hun kinderen. Hans de Wolf attendeert op een gevarieerde bundel artikelen van Wolter Rose, waarin onder andere fijnzinnige bijdragen staan over homoseksualiteit.

Rijke mensen worden ook in onze tijd vaak anders behandeld dan armen. Een mens wordt zomaar beoordeeld naar het aanzien dat hij heeft. In 'Woordwaarde' laat Rob van Houwelingen aan de hand van de brief van Jakobus zien waarom dit niet kan als je gelooft in Christus als de Heer der heerlijkheid.

Neem en lees. Ook de bijdragen die ik hier niet aanstip.
Ik wens u een opbouwende leeservaring.

Hans van der Jagt

INHOUD

334 **REDACTIONEEL**
HANS VAN DER JAGT

335 **SCHRIFTLICHT**
Gelukkig de vredestichters
HARM BOITEN

338 **ACTUEEL**
Waar verbind je je aan?
BART VAN EGMOND

342 **THEMA**
Geen losse steen. Sikkel, De Graaf, 1946 en het belang voor vandaag
HARRY WENDT

347 **COLUMN**
Identiteit
RUFUS POS

348 **WOORDWAARDE**
Verschil in gelijkheid?
ROB VAN HOUWELINGEN

352 **GETUIGEN VANDAAG**
Door God geroepen
PETER DROST

354 **KERKGESCHIEDENIS**
70 jaar Vrye Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika
RUFUS POS

356 **GELEZEN**
- Ouders, ontwaak! Seksuele indoctrinatie in schoolboeken
  HENK DROST
- Martelaarschap
  BART VAN EGMOND
- Allerlei anders
  HANS DE WOLF

367 **UIT ANDERE BLADEN**
Een maakbare samenleving?
LEO BEZEMER

372 **GEDICHT**
Vitellus. Willem de Mérode
GERT SLINGS

TEKST
HARM BOITEN

BEELD
ZATLETIC

Gelukkig de vredestichters

'Gelukkig de vredestichters, want zij zullen kinderen van God genoemd worden.'
(Matteüs 5:9)

Het Pesachlam

Als de oude Grieken over vrede spraken, dan bedoelden ze een toestand van geen-oorlog, van een niet-aanvalsverdrag of een wapenstilstand. Dat is niet niks: oorlog is een verschrikking. Alleen onze 80-plussers maakten de Tweede Wereldoorlog bewust mee. Maar bijbelse vrede omvat meer: iets als helemaal heel-zijn. Vrede met jezelf, met je naasten en vooral met God. Een leven van liefde en harmonie, dat alles omvat. Dat is wat de Heiland bedoelt als Hij in zijn Bergrede over vrede spreekt.

Jezus noemt mensen vredestichters

Voor je gevoel is oorlog ver van je bed, in Syrië of in Jemen. Maar agressie zie je ook dichtbij, bijvoorbeeld tegen hulpverleners van de ambulance of in een huisartsenpost. Je eigen kind kan gepest worden, fysiek of verbaal. Cyberpesten, met de smartphone via sociale media, kan zelfs in je eigen huis nog doorgaan. En wat denk je van ruzie thuis tussen broertjes en zusjes? De allereerste moordenaar sloeg zijn eigen zwakke broer Abel dood. Jezus zegt in diezelfde Bergrede: ieder die tegen zijn broer of zuster tekeergaat, zal zich moeten verantwoorden voor het gerecht. Ligt de basis van alle onvrede niet in onszelf? Kan een mens ooit vredestichter worden?

De grootste vredesoperatie ooit: het nageslacht van de vrouw zal **de kop van de slang vermorzelen**

Wat is vrede stichten eigenlijk?

De term 'vrede stichten' geeft al aan dat er onvrede, oorlog is. Wat ons mensen betreft, begint die oorlog bij onze opstand tegen God: de val in zonde. Een dodelijk conflict: op de dag dat je van de boom van kennis van goed en kwaad eet, sterf je. Moet een mens dan niet leren wat goed en wat kwaad is? Ja, maar niet door het eten van die boom, dat was de verboden weg. Hij kon het vragen aan God die met hem wandelde in de avondkoelte in de hof. Maar Adam, zoon van God genoemd, luistert niet naar wat God zegt, maar via zijn vrouw naar de duivel. En zo wordt hij als het ware een kind van de duivel. Daar begint de onvrede – met God – en dat conflict werkt door in zijn huwelijk. Hij schuift de schuld af op zijn vrouw en in feite op God die hem deze vrouw gaf. Op haar beurt wijst de vrouw ook van zichzelf af: zij geeft de slang de schuld. Maar dan gebeurt er een ongelooflijk wonder. In die opeenstapeling van onvrede, in dat dodelijke conflict treedt God zelf op als eerste Vredestichter. Daarvoor sticht Hij vijandschap met de slang en haar nageslacht, het adderengebroed, zoals de Heere Jezus de farizeeën soms noemt. En God spreekt over de vrouw en haar nageslacht. Hij belooft de grootste vredesoperatie ooit: het nageslacht van de vrouw zal de kop van de slang vermorzelen – die ene zoon van de vrouw, de Zoon van God, zal dat doen. Paulus belooft: de God van de vrede zal Satan nu spoedig vertrappen en aan u onderwerpen. Eens is de duivel niet jou de baas, maar ben jij zijn baas.

Hoe ontstaat die diepe vrede?

Volkeren voeren oorlog en wapens zijn onmisbaar; we leven in een gewapende vrede. En daarvoor kun je God danken. Maar God laat al in Egypte zien dat het anders kan en anders moet. Israël in slavernij bevrijdt zich niet door met het zwaard onder de mantel in opstand te komen, maar door op bevel van Mozes weg te schuilen achter het bloed van een pesachlam. En de tentwoning van God in de woestijn is geen wapenfabriek. Daaruit

komt geen terreur, maar vrede. 'Moge de HEER u zijn gelaat toewenden en u vrede geven'!
Paulus zegt: zo komt er in de wereld vrede die alle verstand te boven gaat. Van die vrede zongen de engelen bij de geboorte van de Messias Jezus: eer aan God, vrede op aarde. Paulus noemt Hem 'onze vrede' in eigen persoon!
De Heere Jezus organiseerde de vrede niet in de weg van een opstand waarbij duizenden jongemannen op het slagveld doodbloedden. Hij stichtte vrede op basis van zijn eigen bloed – Hij was dat Pesachlam van de bevrijding uit Egypte. Hij kwam van God, maar werd mens, niet een mens met bokshandschoenen, maar in de gestalte van een dienende slaaf. Hij sloeg er niet met een zwaard op los – bestrafte Petrus die met een zwaard het oor van Malchus afsloeg –, nee, Hij genas en vergaf.

En onze schuld?
We leren het al heel vroeg: als kind in de klas wil je van de meester geen straf krijgen voor het kattenkwaad van een ander. Maar Jezus kwam en nam zonder verwijt onze schuld over, ook die boze gedachten die uit het hart komen, en bron zijn voor moord, overspel, ontucht, diefstal en laster. Hij nam het allemaal over alsof het zijn eigen zonden waren, en zo leed en stierf Hij aan het kruis. Als een gevloekte. Zo stichtte Hij vrede tussen God en deze wereld. Vrede door verzoening. Hij bleek de echte Zoon van God, want in het voetspoor van zijn Vader stichtte Hij vrede en voerde diens belofte van het paradijs uit. Geloof je in Hem, dan ontvang je die vrede in je hart.
Maar het ontvangen van die vrede – hoe groot dat cadeau ook is – is niet genoeg. Jezus wil dat je die vrede nu zelf ook gaat *stichten*. Met die vrede in je hart ga je niet comfortabel op je zitbank achteroverleunen. God vraagt jouw dankbare inzet! Vrede stichten, vrede sluiten!

De Here Jezus stichtte vrede op basis van zijn eigen bloed – **Hij was het Pesachlam van de bevrijding uit Egypte**

Hoe sticht je vrede?
Niet door ruzie te maken met je vrouw of man of in conflict te leven met je buren, maar door in woord en daad te leven vanuit het evangelie van de vrede. Dat gaat niet vanzelf – niet terugslaan als iemand je aanvalt, maar de andere wang toekeren; niet terugschelden als iemand lelijk van je spreekt; niet met een balk in je oog de ander een splinter verwijten; de minste willen zijn, ook als je denkt dat je in je recht staat. Dat kost strijd en gebed. Bidden dat de Here Jezus die onze vrede is, in je hart woont en werkt. Paulus wil dat je een wapenrusting aantrekt, van God. Je hebt die wapens nodig om stand te houden tegen de listen van de duivel met zijn adderengebroed. Een onmisbaar onderdeel van die wapenrusting zijn je sandalen, om je in te zetten voor het evangelie van de vrede.
Jezus voegt aan zijn oproep om vrede te stichten een belofte toe: 'want zíj zullen kinderen van God genoemd worden'. 'Zonen' staat er in het Grieks, volwassen zonen, wel afhankelijk van hun hemelse Vader, maar mondig.
In onze tijd heten topvoetballers zo, winnaars, toegejuicht door de massa's. De Bijbel noemt Jezus Zoon van God. Bij Hem krijgt die titel de kleur van vrede stichten. Hij nam onze zonden op zich en verzoende ons met God. Juist als God zijn volk uit Egypte bevrijdt, noemt Hij heel zijn volk 'mijn eerstgeboren zoon'! Dat moet Mozes tegen de farao zeggen. Wie tot dat volk behoort, kan ook kind van God genoemd worden. Heel het volk mag tegen de Here zeggen: U bent onze Vader, onze Beschermer.

En wie nu kind van God wil heten – dochters horen er helemaal bij en allen van welk ras, volk, natie of taal ook – die moet zijn beeld vertonen. Niet leven als een kind van de duivel (adderengebroed), maar als kind aarden naar je hemelse Vader en je eerstgeboren Broer, Christus! Dat vraagt om omkeer. Op je knieën, smeken om de Geest van God. De Geest verandert je hart, je denken, je willen en je doen. Geen kwaad met kwaad vergelden, maar goed doen aan wie je haten. Niet oog voor oog en tand voor tand, maar de andere wang toekeren. Kortom, je vijanden liefhebben en bidden voor wie je vervolgen.
Als we leven als kinderen van God, dan belooft de Here: Ik laat de vrede als een rivier naar haar toe stromen, de rijkdom van alle volken als een overlopende beek en jullie zullen ervan drinken (Jes. 66:12). Ben je kind van God, dan ben je ook erfgenaam. Je krijgt deel aan het eeuwige leven in de paradijsstad van God, die neerdaalt op aarde, waar lam en leeuw naast elkaar liggen. ■

TEKST
BART
VAN EGMOND

BEELD
RIJKSMUSEUM

Waar verbind je je aan?

De Werkgroep Toekomstige Kerkorde stelt een nieuw ondertekeningsformulier voor aan de generale synode van Goes, met het oog op de fusiekerk van GKv en NGK. Hoe moeten we dat formulier beoordelen en waarderen?

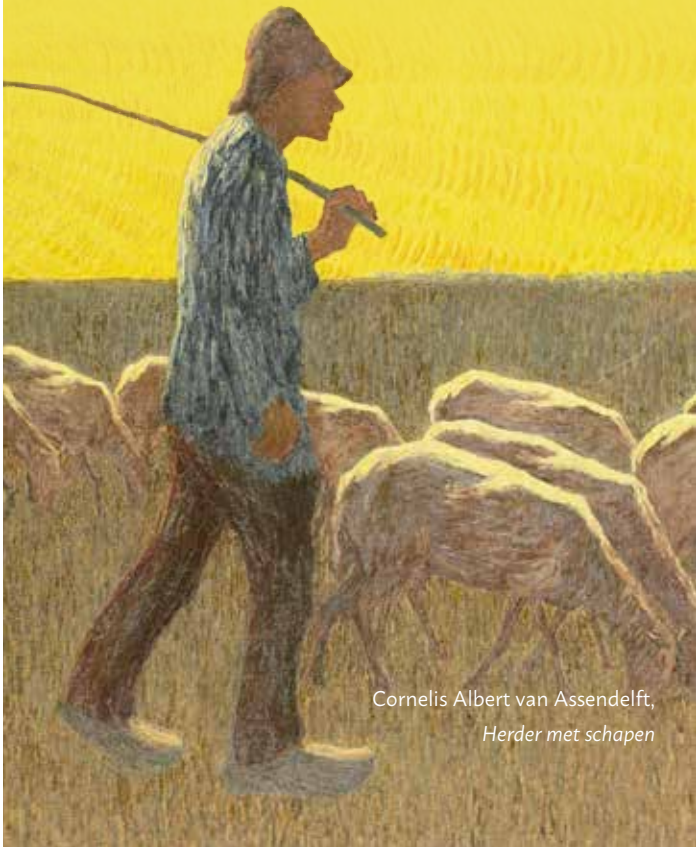

Cornelis Albert van Assendelft, *Herder met schapen*

Ondertekeningsformulier

Waar komt het ondertekeningsformulier voor predikanten en ouderlingen vandaan? De kerken van de Reformatie in ons land volstonden eerst met het ondertekenen van de Heidelbergse Catechismus en de Nederlandse Geloofsbelijdenis. Daarmee bekrachtigden predikanten en ouderlingen hun 'eendrachtigheid in de leer'.[1] Al snel kwam er behoefte aan een omschrijving van wat het inhield om de geloofsbelijdenis te onderschrijven. Wat beloof je eigenlijk als je je handtekening zet onder de aangenomen belijdenisgeschriften? Met name de strijd met de remonstranten en hun voorlopers, die de binding aan de aangenomen belijdenissen problematiseerden, maakte dit noodzakelijk.[2]

De synode van Dordrecht (1618-1619) stelde uit verschillende bestaande formulieren een ondertekeningsformulier op dat kerkbreed gebruikt zou moeten worden. Dat formulier is gebruikt in de Gereformeerde Kerk tot 1816. In dat jaar werd een nieuw formulier ingevoerd, waarin de binding aan de belijdenis van de kerk dubbelzinnig werd gemaakt. Dat had als achtergrond dat veel predikanten waren weggegroeid van de gereformeerde leer en die niet meer onverkort wilden uitdragen. Vooral de Dordtse Leerregels moesten het daarbij ontgelden.[3] De afgescheiden kerken namen na 1834 het Dordtse ondertekeningsformulier weer in gebruik, en dat is (met taalkundige wijzigingen) in gebruik geweest in de GKv tot 2014. Op de synode van Ede is een nieuw bindingsformulier aangenomen.[4]

De werkgroep die de nieuwe kerkorde voor de fusie van NGK en GKv voorbereidt, heeft het nodig gevonden weer een nieuw ondertekeningsformulier vast te stellen. Nog altijd zeggen de genoemde kerken te willen staan in de lijn van de Reformatie. Daarom wil ik in dit artikel het nieuwe ondertekeningsformulier vergelijken met het formulier dat door de synode van Dordrecht werd aangenomen. Welke verschillen vallen op, en wat

Verbindingsformulier NGK-GKv

Bij de verkondiging en het kerkelijk onderwijs belooft ik mij te houden aan de leer van de Bijbel. Daarbij zal ik mijn spreken steeds toetsen aan het belijden van de kerk zoals dat beschreven is in haar belijdenisgeschriften. Wanneer een daartoe bevoegde kerkelijke vergadering mij vraagt om me over mijn opvattingen te verantwoorden, ben ik daartoe altijd bereid. Ik belooft me te gedragen naar het oordeel van de kerkelijke vergadering, ook wanneer ik daartegen beroep instel. Zo wil ik mij laten leiden door de Geest van God en de gemeente voorgaan in de gehoorzaamheid aan het evangelie van Christus.

zouden die verschillen kunnen zeggen over de manier waarop onze kerken met de leer van Gods Woord omgaan?

Verhouding tussen Schrift en belijdenis

In het Dordtse ondertekeningsformulier verklaart een ambtsdrager dat hij er van harte van overtuigd is dat 'alle artikelen en stukken der leer' van de belijdenisgeschriften van de Gereformeerde Kerken 'in alles overeenkomen met Gods Woord'. De aangenomen belijdenisgeschriften zijn natuurlijk door mensen geschreven. Het had ook anders gekund. Ze dragen de sporen van hun tijd. Dat is allemaal waar. Maar tegelijk spreek je uit: deze geschriften spreken betrouwbaar na wat Gods Woord ons leert. En dáárom hebben ze in al hun onderdelen bindend gezag voor voorgangers en ouderlingen.

Waarom koos de synode van Dordrecht voor deze formulering? Omdat de remonstranten indertijd een voorbehoud maakten. Vaak ondertekenden ze de belijdenisgeschriften wel, maar zij hielden een innerlijke reserve. In feite stemden ze in met de belijdenis *voor zover* die naar hun mening met hun opvattingen over de leer van de Bijbel overeenkwam. Maar ze kwamen niet voor de dag met *concrete bezwaren*, en stelden die niet in de kerkelijke weg aan de orde.[5] Ondertussen onderwezen ze hun eigen meningen wel en brachten ze de kerk ermee in beroering. Daarom stelde de Dordtse synode dat een voorganger moet uitspreken dat alle 'artikelen en stukken' van de belijdenissen geheel met Gods Woord overeenstemmen.

Ik zie deze formulering niet meer terugkomen in het nieuwe ondertekeningsformulier. De predikant belooft dat hij zich houdt aan de leer van de Bijbel, maar of de belijdenisgeschriften in al hun delen deze leer van de Bijbel naspreken, wordt in het midden gelaten. Daarmee laat men in het midden wat de *normatieve status* van de belijdenis is. De ondertekenaar belooft nu wel dat hij zijn eigen spreken zal toetsen aan het belijden van de kerk. Maar wat garandeert dat? Als je tot de conclusie komt dat jouw spreken niet overeenkomt met het belijden van de kerk, kun je nog altijd zeggen: Ja, maar ik verkondig wel de leer van de Bijbel (zoals jij die ziet). En omdat niet helder wordt gemaakt of die belijdenis in al zijn delen Gods Woord naspreekt, heb je ook het recht om dit te zeggen. Dit nieuwe ondertekeningsformulier ondervangt niet de aloude remonstrantse truc, maar schept er opnieuw ruimte voor. Om het ronduit te zeggen: wie dit formulier ondertekent, belooft niet langer de leer van de gereformeerde kerken uit te dragen *omdat het de leer van Gods Woord is*.

Hartelijke binding aan de belijdenis

In het Dordtse ondertekeningsformulier verklaart de ondertekenaar 'oprecht en in goede consciëntie voor de Heere (…) dat wij van harte gevoelen en geloven dat alle artikelen en stukken der leer' in de Nederlandse Geloofsbelijdenis, de Catechismus en de Dordtse Leerregels 'in alles met Gods Woord overeenkomen'. Een predikant of ouderling spreekt dus uit als zijn *persoonlijke geloofsovertuiging* dat de belijdenisgeschriften van de kerk inhoudelijk helemaal overeenkomen met de leer van Gods Woord.

1 M. Bouwman, Kerkrecht II, Kampen, Kok, 1934, p. 567.

2 M. Bouwman, Kerkrecht II, p. 566-570.

3 Opvallend is dat vandaag opnieuw de Dordtse Leerregels in geding zijn, zelfs zo dat uit de kerken de vraag kwam of die niet geschrapt konden worden uit de formulieren van eenheid. De Werkgroep Toekomstige Kerkorde (WTK) wees dit voorstel af maar stelde wel dat het goed is als de 'systematiek' van de belijdenisgeschriften, met name de DL, in de verenigde kerk bediscussieerd wordt. Het is namelijk schadelijk voor het functioneren van de belijdenisgeschriften als hun inhoud (dit gaat verder dan systematiek!) niet ter discussie mag worden gesteld, aldus de werkgroep. Echter, volgens gereformeerd kerkrecht kun je de belijdenis alleen ter discussie stellen als je eerst op grond van de Schrift aangeeft wat niet klopt of verbetering behoeft. Maar daarover spreekt het rapport niet (WTK, Interactieve tekst met toelichting op de nieuwe KO, aug. 2020, p. 7).

4 Hierover is eerder geschreven door J.W. van der Jagt in *Nader Bekeken*, jrg. 21, nr. 3, mrt. 2014: 'Verlegen ambtsdragers, veilige kerken.'

5 Uiteindelijk, daartoe gedrongen, wel op de synode van Dordrecht. Zie hierover bijv. W. van 't Spijker e.a., De synode van Dordrecht in 1618-1619, Houten, Den Hertog, 1994, p. 108-112.

In dit nieuwe verbindingsformulier wordt het uitspreken van die persoonlijke overtuiging helemaal losgelaten. De commissie zegt dat er zelfs expliciet bij: 'Het ontwerp vraagt de ondertekenaar verder niet naar zijn persoonlijke overtuiging. Hij hoeft niet bij voorbaat enthousiast te zijn over elk aspect en elke zinswending in de belijdenis. Maar hij moet wel erkennen dat dit het kader is waarin hij functioneert. Hij moet zich gedragen als kerkelijk ambtsdrager, met respect voor de belijdenis van de kerk.'[6]

Ik vind dit een merkwaardige uitspraak. Toen de ondertekenaar openbare belijdenis van zijn geloof deed, sprak hij voor God en zijn gemeente uit dat 'de leer die hier in de christelijke kerk geleerd wordt, de ware en volkomen leer van de verlossing is'. De leer waarbij hij wilde blijven in leven en sterven. Een persoonlijke geloofsbelijdenis. Maar als hij gaat beloven deze leer zelf te onderwijzen als oudste in Christus' gemeente, mag hij daarbij ineens persoonlijke reserve hebben.[7] Hij hoeft er niet bij voorbaat enthousiast over te zijn. Als hij in zijn kerkelijk functioneren zijn spreken maar steeds toetst aan het belijden van de kerk. Maar kennelijk mag de ondertekenaar best vinden dat de belijdenisgeschriften niet in alles met Gods Woord overeenkomen. De belijdenis wordt zo een soort reglement waarvoor je respect moet hebben, waarvan je af en toe moet checken of je er niet (te veel) van afwijkt, omdat je nu eenmaal functioneert in het bedrijf dat gereformeerde kerk heet. Maar het is niet meer de verwoording van ons persoonlijk geloof, waar wij in navolging van onze voorouders 'goed en bloed' voor zouden willen geven (vgl. Mat. 10:24-33).[8] Deze formele binding aan de belijdenis is de doodsteek voor de trouwe uitoefening van het ambt van herder in de gemeente van Christus.[9] Want alleen wanneer iemand in zijn *geweten* overtuigd is dat de leer van de kerk de leer van Gods Woord *is*, zal hij zichzelf voluit kunnen geven om de gemeente bij die leer te bewaren.[10]

Dwalingen bestrijden

In het Dordtse ondertekeningsformulier belooft een predikant deze leer niet alleen te zullen uitdragen, maar ook 'alle dwalingen die daartegen strijden (…) te verwerpen (…), te zullen tegenstaan, weerleggen en helpen weren'. Dit is een opdracht die door heel het Nieuwe Testament heen klinkt (Mat. 7:15; 1 Tim. 1:3; 2 Tim. 4:2-3; Tit. 1:9; 2 Joh. :10). En de Here Jezus ging ons erin voor toen Hij vanuit de Schrift de duivel weersprak tijdens zijn verzoeking in de woestijn. Het is een verleiding voor een predikant om de confrontatie met dwaalleer maar niet aan te gaan. Het brengt onherroepelijk lijden met zich mee. Toch hoort deze taak onlosmakelijk bij het onderwijs in de gezonde leer. Want als de waarheid van Gods Woord in de kerk openlijk tegengesproken mag worden, dan wordt die waarheid automatisch tot een mening. Het gezag ervan wordt ondergraven. En dat is de manier waarop de duivel eraan werkt om de leer van Gods Woord de kerk uit te krijgen.[11] De dwaling is een gezwel dat het hele lichaam kapotmaakt als het niet bestreden wordt. Waarom is de expliciete belofte om ook dwalingen te bestrijden uit dit formulier gehaald, terwijl het een opdracht is die Christus' apostelen zelf aan de oudsten van de gemeente gegeven hebben? En gezien het feit dat de belijdenis bij velen onbekend en onbemind is, lijkt me dit ook nodiger dan ooit. Of durven we in een postmodern klimaat niet meer te spreken over de tegenstelling tussen waarheid en leugen?

Twijfels openlijk leren?

In het Dordtse ondertekeningsformulier belooft de ondertekenaar dat hij, als hij bedenkingen zou krijgen tegen een onderdeel van de leer (het Dordtse formulier gaat ervan uit dat je die dus niet hebt als je de belijdenis ondertekent), die niet 'openlijk of heimelijk (bedekt) zal voorstellen, drijven, preken of schrijven'. Als hij eraan twijfelt of de inhoud van de belijdenis van de kerk in overeenstemming is met Gods Woord, dan zal hij die twijfels allereerst voorleggen aan zijn kerkenraad en daarna eventueel aan meerdere vergaderingen, om door deze vergaderingen onderzocht te worden en eventueel verder onderwezen. En hij zal zich aan het oordeel van deze vergaderingen onderwerpen, hoewel hij natuurlijk in de kerkelijke weg wel beroep mag instellen tegen dat oordeel. Want het is mogelijk dat de kerken er in hun oordeel naast zitten en de betreffende predikant wel degelijk een punt heeft.

Waarom stond deze belofte in het ondertekeningsformulier? Om de kerken te beschermen tegen eigenzinnigheid van predikanten. Deze belofte wordt in het nieuwe formulier niet meer gedaan. In principe verbiedt dit formulier een predikant niet de belijdenis publiek ter discussie te stellen, met alle verwarring die dat voor de gemeente tot gevolg heeft. Is dat soms geen groot risico meer voor ons?

Overigens, de genoemde belofte was ook bedoeld voor de predikant zelf. Het is niet goed voor hem als ambtsdrager als hij met zijn twijfels blijft rondlopen. Want dat zal de kracht van zijn onderwijs schaden. Daarom moet hij zijn twijfels voorleggen aan kerkelijke vergaderingen. Van hen mag hij verwachten dat ze hem duidelijker laten zien *hoe* de belijdenis

inderdaad de Schrift naspreekt, zodat hij weer met overtuiging verder kan. Maar ik vraag me af in hoeverre het hebben van twijfels bij de inhoud van de gereformeerde belijdenis nog wordt gezien als een *zwakheid* die overwonnen moet worden.

Slot

In deze bijdrage ging het over het nieuwe verbindingsformulier voor predikanten op zichzelf. Maar we moeten ook bedenken tegen welke achtergrond dit nieuwe verbindingsformulier is gemaakt. In de kerken is in de praktijk al sprake van afwijking van de belijdenis. Daarbij wordt de inhoud van de belijdenisgeschriften steeds onbekender, mede als gevolg van veranderingen in de catechese en het verdwijnen van de catechismusprediking. Het niet willen ondertekenen van de belijdenis door ambtsdragers wordt in de praktijk verdragen. In plaats van deze praktijk af te keuren en te willen veranderen, wordt de vlucht naar voren genomen en is een commissie 'nieuw belijden' ingesteld. In déze context wordt een nieuw bindingsformulier voorgesteld. Ik concludeer dat dit bindingsformulier deze ontwikkelingen in NGK en GKv niet helpt keren, en predikanten niet stimuleert om de gereformeerde leer van harte uit te dragen en te verdedigen.[12] ■

De belijdenis wordt zo een soort reglement waarvan je af en toe moet checken of je er niet (te veel) van afwijkt, omdat je nu eenmaal functioneert in het bedrijf dat gereformeerde kerk heet

6 Werkgroep Toekomstige Kerkorde, Toelichting 1 – interactieve tekst augustus 2020, p. 10.

7 Ik schrijf hier 'oudste', maar het ondertekeningsformulier is eigenlijk alleen bedoeld voor predikanten. De voorgestelde nieuwe kerkorde eist niet meer van ouderlingen en diakenen dit formulier te ondertekenen. Ds. R.P. Heij heeft op de gezamenlijke vergadering van synode en LV van 25 september 2021 het voorstel ingediend om ouderlingen (en in het verlengde daarvan ook de diakenen) wel te laten ondertekenen, omdat zij immers moeten toezien op de verkondiging. Dit amendement is echter niet aangenomen door de vergadering, maar wordt slechts 'meegenomen' door de WTK.

8 Denk hier aan Guido de Brès, de opsteller van de Nederlandse Geloofsbelijdenis, die vanwege het vasthouden en uitdragen van de gereformeerde leer gevangen werd gezet en ter dood veroordeeld.

9 In het gesprek met de NGK is de GKv vaak verweten dat hun visie op de binding aan de belijdenis formeel was. Volgens mij is dit formulier nu een typisch voorbeeld van een formele binding aan de belijdenis.

10 Jacobus Trigland, De recht-gematigde christen (in hedendaagse spelling overgezet door J. Koutstaal, naar de uitgave van 1615), Zwijndrecht, Van den Berg, 1983, p. 43: 'Wat een ieder in consciëntie oordeelt de waarheid te zijn, dat zal hij aan anderen willen onderwijzen en meedelen.'

11 Jacobus Trigland, De recht-gematigde christen, p. 37-38.

12 Met dank aan ds. Harry Wendt en Fennand Bakker, student theologie in Kampen, voor hun commentaar op een eerdere versie van dit artikel.

GEEN LOSSE STEEN

Sikkel, De Graaf, 1946 en het belang voor vandaag

Op 11 augustus 1944 leidde Klaas Schilder in Den Haag de Vrijmakingsvergadering, waar hij de *Akte van Vrijmaking of Wederkeer* voorlas. Hoe was het zover gekomen? De theologische verschillen in de kerk hadden in de jaren dertig geleid tot scherpe stellingnames. Een van de thema's daarbij was het verbond: is elk gedoopt kind echt ingelijfd in het verbond?

Het ene kamp beantwoordde deze vraag met 'ja', het andere met 'nee'. De tegenstellingen kwamen tot een hoogtepunt in 1942 toen een theologische formule werd opgesteld die aan beide kampen ruimte zou moeten bieden. Het probleem was echter dat de officiële toelichting ontkende dat alle gedoopte kinderen deel uitmaken van het verbond. Ze waren alleen uiterlijk in het verbond, zonder er echt deel van uit te maken. De doop werd bediend op basis van de veronderstelling dat er wedergeboorte was geweest of zou volgen, alleen dan was de doop ook teken van het verbond. Als bij het opgroeien bleek dat ze niet door wedergeboorte Jezus erkenden als hun Redder, waren ze toch niet echt in het verbond geweest: Het leek wel zo, maar was niet echt zo.

Er was in de praktijk alleen ruimte voor de lijn van de toelichting op de besluiten. Ambtsdragers moesten deze visie onderschrijven. Dit leidde tot heftig verzet van Schilder en zijn medestanders, naar wie niet werd geluisterd. Vervangende formules werden afgewezen, waaronder één van S.G. de Graaf (auteur van o.a. de *Verbondsgeschiedenis*). Uiteindelijk leidde dit alles tot schorsing en afzetting van prof. Schilder en van prof. Greijdanus (die al met emeritaat was) en daarna van vele ambtsdragers in het land. Omdat Schilder en de zijnen zich niet naar het 'synodale juk' en de 'bovenbijbelse binding' wilden voegen, maakten ze zich daarvan vrij: vrijmaking.

De schok van de Vrijmaking zorgde ervoor dat de synodalen op de synode van 1946 een vervangingsformule aanvaardden. Deze was opgesteld door S.G. de Graaf, een predikant van wie de vrijgemaakten hoopten dat hij zich

bij hen zou voegen. Na enkele aanpassingen werd zijn formule aanvaard. Dit zorgde voor onrust onder de vrijgemaakten: een aantal van hen zag in de formule reden om terug te keren naar de synodale kerk, terwijl anderen de formule bestempelden als een '*vervangings*formule'. Tegenwoordig wordt bijna unaniem gesteld dat 1946 geen wezenlijk verschil vormt met de eerdere uitspraken van de synodalen.

Het is waar dat de vervangingsformule niet tegemoetkwam aan alle bezwaren van de vrijgemaakten. En als de formule beschouwd wordt als een losse steen, lijkt er inderdaad geen wezenlijk verschil te zijn met eerdere uitspraken. Maar gelezen binnen het kader van De Graafs verbondstheologie verschilt de vervangingsformule wel degelijk van eerdere synode-uitspraken. Dat kader, dat hij geleerd had van J.C. Sikkel, wil ik in dit artikel schetsen. Eerst bespreek ik een preek van Sikkel, vervolgens de catechisatiemethode van De Graaf. Daarna leg ik de resultaten daarvan naast de vervangingsformule van 1946.[1]

Sikkel: de roeping van Natanaël

J.C. Sikkel was predikant in Amsterdam aan het begin van de twintigste eeuw. Als vurig prediker en enthousiast schrijver had hij een enorme invloed in de Gereformeerde Kerken en met name op de theologische studenten van de VU. Er is een aantal bundels met preken van hem uitgegeven, 'volgens stenogram' en overzien door zijn zoon. We mogen aannemen dat ze een betrouwbare weergave vormen van zijn theologie. In de vijfde bundel vinden we een preek over de roeping van Nathanaël.[2] Uit de preek wordt duidelijk dat het gaat om een belijdenisdienst. De inleiding ervan geeft een haast perfecte samenvatting van Sikkels verbondsvisie.

J.C. Sikkel
(bron: Geheugen van Nederland)

Sikkel ziet een sterke overeenkomst tussen de situatie van de Gereformeerde Kerk en die van Israël, omdat beide geregeerd worden door het verbond. Daarin verschilt het kerkvolk van de volken die nog bereikt moeten worden door het evangelie. Sikkel zegt: 'Wij loven den Heere bij den doop van onze kinderkens: "dat Gij ze door Uwen Heiligen Geest tot lidmaten van Uw eeniggeboren Zoon, en alzoo tot Uw kinderen aangenomen hebt."'[3] De geloofsbanden waardoor de Heilige Geest de ouders verbindt aan God, strekken zich ook uit tot de kinderen. Maar het kan daar niet bij blijven. Het geloof moet in hun ziel werkzaam zijn en zich uiten in belijdenis. Christus moet van de ziel bezit nemen. 'In zeker opzicht,' vertelt Sikkel, 'moeten wij, in het verbond der genade geboren, immers in het [opgroeien] komen tot het geloof in Jezus, tot het geloof dat met de bekeering vereenigd is, en dat vast en voor altoos over de zielen beslist en beschikt.'[4]

De conclusies uit deze inleiding zijn helder. De kinderen van gelovige ouders behoren echt en volledig tot het verbond, daar is geen twijfel over mogelijk. Maar ze moeten ook zelf tot geloofsbelijdenis komen. Dit is hoe Sikkel ook verder in zijn werken spreekt over het verbond. In het verbond is de bewuste geestelijke omgang met God. Die bestaat door het Woord, Jezus Christus, en wordt aanvaard in geloof. De gemeente is het volk dat recht heeft op de beloftes. Zij zijn het bezit van de Heer Jezus, en geven zich aan Hem over in geloof.[5]

S.G. de Graaf: de rechten des verbonds

S.G. de Graaf was als student beïnvloed door Sikkel. Nadat Sikkel was overleden, volgde De Graaf hem op in Amsterdam. Het is onmogelijk om in het bestek van een kort artikel recht te doen aan de vele nuances die de verbondstheologie van De Graaf kent, daarom richt ik me op de positie van kinderen in het verbond en het gelovige antwoord op de doop, zoals hij daarover schrijft in zijn catechisatiemethode *De rechten des verbonds*.[6]

De kinderen van gelovige ouders behoren echt en volledig tot het verbond

Het belang van het verbond is al duidelijk doordat het in de titel staat, maar het vormt ook het thema van de eerste les. Want, zo lezen we, 'mijn leven wordt beheerscht door het verbond, waarin God met Zijn volk in gemeenschap leeft, en waarin Hij ook mij heeft willen opnemen.'[7] Het verbond betekent voor De Graaf dus, net als voor Sikkel, dat er een relatie is met God. Er is niet alleen sprake van gehoorzaamheid aan God, de mens mag met God omgaan. De kinderen van de kerk zijn in dat verbond opgenomen, hun doop is daarvan het zegel. Binnen het verbond heeft de mens rechten, namelijk: recht op wat God heeft beloofd. Dat is dat God ons zijn roeping doet horen en volgen, dat er vergeving is en dat we uitkijken naar het eeuwige leven. De roeping van ons leven is dat wij 'de Heere kennen, liefhebben en dienen naar Zijn wil en in Zijn weg. (…) Zoo geven wij ons in het verbond aan den Heere.'[8] De kinderen van gelovige ouders zijn in het verbond geboren en daarom 'komt [hun] wel de belofte des verbonds toe, maar zij moeten den Heere Jezus Christus met een waar geloof aannemen.'[9] Er staat vervolgens bij dat er geen inwendig en uitwendig verbond is.[10] Het is de Heilige Geest die door de verkondiging en de sacramenten het geloof werkt en onderhoudt. In die weg mag er wedergeboorte en zegen verwacht worden.[11] Zo groei je van doop naar belijdenis, want in het doen van belijdenis 'aanvaarden [wij] (…) in de gemeente in het openbaar het verbond, ons in de doop verzegeld.'[12] Je erkent daarmee dat Christus zijn hand op je heeft gelegd en heeft gezegd: deze is van Mij.

Samengevat: alle kinderen van gelovige ouders horen bij het verbond, waarin Christus heeft gezegd dat ze zijn bezit zijn. Ze hebben recht op de beloftes van het evangelie. Door geloof in Christus erkennen ze dat ze van Hem zijn, gaan ze rusten in Hem en aanvaarden ze het evangelie. Wat in De Graafs catechisatiemethode minder uitkomt dan in de overige werken, is dat deze overgave aan Christus in alles beheerst wordt door liefde. In Christus' evangelie hoor je zijn liefde, waarop je ook weer in liefde antwoordt. Dat betekent dat je niets overhoudt dan Hem alleen: 'Hij is het, Die Zich in oud en nieuw testament door Zijn verbond aan ons verbonden heeft (…) en Die in die liefde de eenige zekerheid voor ons leven worden wil.'[13]

Twee gedeeltes van de formule zijn van belang om hier te noemen. We lezen dat het verbond bestaat uit een belofte van heil en een eis tot bekering en geloof. Het geloof wordt gewerkt door de Heilige Geest. Wie horen er bij het verbond? 'Volgens het Woord Gods zijn de kinderen der geloovigen zoowel als de volwassenen in het verbond Gods (…) begrepen (…) zoodat zij deel hebben aan de

In Christus' evangelie hoor je zijn liefde, waarop je ook weer in liefde antwoordt

De vervangingsformule van 1946

Na deze korte schets van de achtergrond kan ik de vervangingsformule vergelijken met de theologie van Sikkel en De Graaf. Vooraf merk ik op dat de formule van 1946 – vanzelfsprekend – een compromis is. Men wilde immers niet alleen de vrijgemaakten winnen, maar ook de synodalen vasthouden. Tot dat doel werd bijvoorbeeld in de vervangingsformule meteen gesteld dat de formules van 1905 en 1942 niet verkeerd waren.[14] Ook de rest van de formule draagt het karakter van een compromis. Toch denk ik dat de welwillende lezer de uitspraken van 1946 mag zien als een uiting van de verbondstheologie zoals die hierboven is beschreven.[15]

1 De verbondsleer van Sikkel en De Graaf bespreek ik veel uitgebreider in mijn boek: *S.G. de Graaf: Life, Influences, Theology. A Preliminary Study*, Neerlandia, Inheritance Publications, 2020. Dit is slechts een samenvatting van twee hoofdlijnen.

2 J.C. Sikkel, *Preeken (volgens stenogram). 5e bundel*, Schoten bij Haarlem, Verleur/J.C. Sikkelfonds, 1927, p. 27-38.

3 *Preeken*, p. 28.

4 *Preeken*, p. 29.

5 Vgl. mijn studie, p. 49-53.

6 S.G. de Graaf, *De rechten des verbonds. Leerboek voor de catechisatiën*, Wageningen, Zomer en Keuning, [z.j.].

7 *Rechten des verbonds*, p. 3.

8 *Rechten des verbonds*, p. 4-5

9 *Rechten des verbonds*, p. 7.

10 Het lijkt alsof je erbij hoort, uitwendig, maar je hoorde er niet echt bij, inwendig. Dit was de lijn zoals die door de synode van 1942 in de toelichting op de synodebesluiten in navolging van G.Ch. Aalders was vastgesteld.

11 *Rechten des verbonds*, p. 7-9.

12 *Rechten des verbonds*, p. 12.

13 S.G. de Graaf, *Vuur op de aarde! Predikatiën van S.G. de Graaf. 7e bundel*, Goes, Oosterbaan en Le Cointre, [z.j.], p. 128.

14 Daarbij is het goed om op te merken dat de toelichting op de uitspraken van 1942 *niet* wordt genoemd.

15 De formule staat in: J. Kamphuis, *Een eeuwig verbond*, Haarlem, Vijlbrief, 1984, p. 155-158.

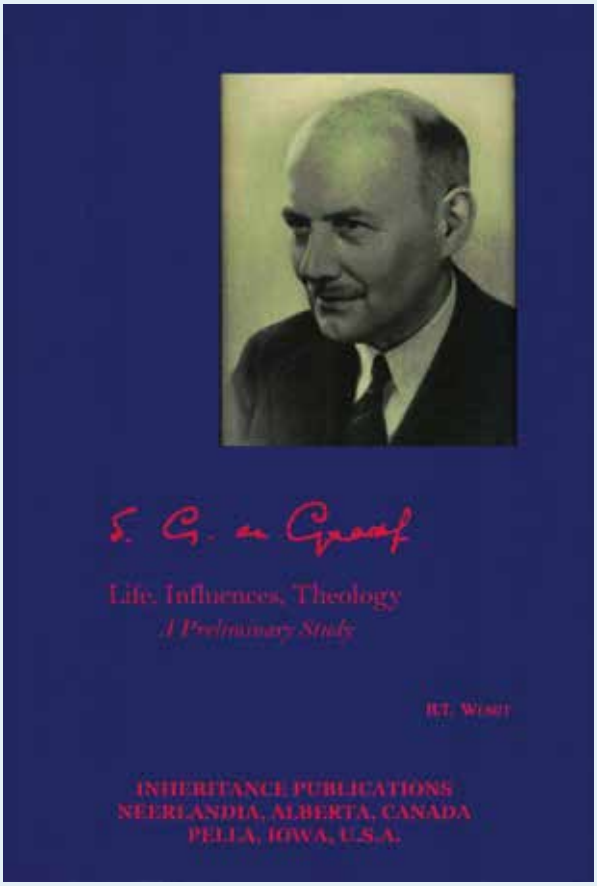

H.T. Wendt, S.G. de Graaf. *Life, Influences, Theology. A Preliminary Study*
(bevat een diepere analyse van De Graafs verbondsleer)

belofte en gesteld zijn onder den eisch des verbonds.' Helder is dat er geen onderscheid wordt gemaakt tussen een inwendig en een uitwendig verbond.

De geschiedkundige duiding kan niet in die twee hokjes gestopt worden

Van alle kinderen in de kerk wordt gesteld dat ze deel uitmaken van het verbond. Het lijkt niet alleen zo, het is ook echt waar.

Maar iets verderop staat een merkwaardige zin: 'de kinderen (…) [zijn te] beschouwen en behandelen als zulken, die deelen in de wederbarende genade van den Heiligen Geest.' Dit wekt verwarring, want hoe kun je delen in de wederbarende genade zonder ook echt wedergeboren te worden? En zijn dan kinderen die niet opnieuw geboren zijn, toch niet echt in het verbond geweest? Wat betekent in dat geval de doop? Uit Veenhofs boek *Om de Unica Catholica* wordt duidelijk dat hier oorspronkelijk stond dat de kinderen delen in de belofte van de Geest.[16] De aanpassing is een compromis. Toch kan deze verandering ook binnen de theologie van De Graaf zo gelezen worden: ze delen in die genade waarin woordverkondiging en sacrament door de Geest gebruikt worden om te brengen tot wedergeboorte. Zo kun je het lezen, in lijn met de theologie uit *De rechten des verbonds*, maar vanzelfsprekend is die lezing niet.

Conclusie en lessen

Deze bespreking laat zien dat de formule van 1946 inderdaad géén nieuwe perspectieven bevat als ze uitsluitend wordt gelezen tegen het licht van de uitspraken van de synodale kerk in 1942. Maar dat ze wél een andere verbondstheologie leert wanneer ze wordt gelezen in het licht van de theologie van haar opsteller S.G. de Graaf. Dat het in 1946 niet meer kon leiden tot een herstel van de breuk, ligt voor de hand. Daarvoor was de formule te veel een compromis. Ze was desondanks wel degelijk een verwoording van een substantieel andere verbondsvisie dan die van de synodalen. Door deze lezing wordt historisch recht gedaan aan de positie van de formule, maar vooral ook aan de rol die S.G de Graaf speelde rond de Vrijmaking. Het biedt daarnaast beter zicht op de geschiedenis: er waren niet slechts twee kampen (vrijgemaakt en synodaal), en de geschiedkundige duiding kan dus niet in die twee hokjes gestopt worden.

De actuele les is dat het belangrijk blijft om theologische constructies, stellingen, formules en besluiten altijd binnen hun grotere theologische raamwerk te zetten om goed te begrijpen wat er eigenlijk wordt gezegd of bedoeld. Geen losse stenen, maar stenen binnen een bouwwerk. Dat vraagt om bezinning in de hitte van het debat. Dat geldt nu nog net zo goed als toen. ■

Ds. H.T. Wendt is predikant te Waardhuizen.

16 C. Veenhof, *Om de Unica Catholica. Een beschouwing over de positie van de bezwaarden onder en over de synodocratie*, Goes, Oosterbaan en Le Cointre, 1949, p. 356.

IDENTITEIT

Bij de servicebalie van Albert Heijn vragen ze naar een identiteitsbewijs als je een pakketje van bol.com afhaalt. Uiteraard willen ze jouw pakketje niet aan een verkeerde klant meegeven. Een paspoort (of rijbewijs) voldoet. Het bevat een pasfoto, je volledige naam, je nationaliteit, maar ook je geboortedatum en of je man of vrouw bent. Zelfs je lichaamslengte staat vermeld. Het gaat om allemaal zaken die objectief zijn vast te stellen. Door vergelijking met die gegevens kan je identiteit worden vastgesteld.

Twee jaar geleden werd serieus overwogen om in het paspoort behalve de geslachtsaanduidingen M en V ook een X mogelijk te maken, bestemd voor een zogenaamde derde sekse. Dan gaat het om mensen die zichzelf niet helemaal als man of vrouw zien. Een rechter in Roermond sprak in een zaak hierover uit: 'Een onderscheid in je paspoort tussen *alleen* man en vrouw is niet meer van deze tijd.' Om de kool en de geit te sparen besloot de overheid daarom om, zodra de oude voorraad paspoorten op is, het vermelden van de sekse in dit identificatie document maar helemaal te schrappen.

Het feminisme heeft al decennia geleden afscheid genomen van de (biologische) wetenschap die zegt dat jij geboren bent of als jongen, of als meisje. Vergelijk de beruchte uitspraak van Simone de Beauvoir (1949): 'Je wordt niet als vrouw geboren, je wordt tot vrouw gemaakt.' Vrouw-zijn heeft niets met je geslacht (sekse) te maken, maar wordt je opgelegd door onze door mannen overheerste cultuur. Speerpunt van deze ideologie is dus dat een mens z'n eigen gender moet (kunnen) kiezen. Dat betekent echter dat de identiteit van een mens niet meer bestaat uit een harde, objectieve kern. Identiteit is een zaak geworden die ieder zelf kan bepalen. Niet externe en objectieve zaken zijn bepalend voor je identiteit, maar het is je eigen gevoel en je eigen wil die de doorslag geven. Vandaar dat je vandaag regelmatig kunt horen dat iemand die duidelijk te herkennen is als man, in alle ernst zegt dat hij zich als vrouw identificeert.

Identiteit is een zaak geworden die ieder zelf kan bepalen

Zo is ook voor veel homoseksuele mensen hun homo-zijn een substantieel onderdeel geworden van hun identiteit. Hoewel een homoseksuele voorkeur voor de identificatie van een persoon absoluut niet ter zake doet, is dit voor hen essentieel. Dat is, denk ik, de reden dat je zoveel regenboogvlaggen ziet. Hierin wordt niet een bepaalde geaardheid, maar een bepaalde identiteit geëtaleerd. Daarom zult u ook merken dat een familielid met een homoseksuele relatie er absoluut niet tevreden mee is als u zegt: 'Ik ben het er niet mee eens, op grond van de Bijbel, maar ik hou toch van je en zal je altijd welkom heten.' U denkt hiermee aan te geven dat u 'slechts' zijn handelen afkeurt, maar niet zijn persoon. Uw familielid ervaart dat verschil echter absoluut niet meer. Zijn seksuele voorkeur is immers deel van zijn identiteit geworden. En zolang u niet volledig instemt, voelt uw familielid zich als persoon afgewezen. Dat is pijnlijk.

Deze nieuwe manier van denken brengt ons dus wel in de problemen. Maar dat los je echt niet op door nu ook de Bijbel maar op een nieuwe manier te gaan lezen. ■

TEKST
ROB VAN
HOUWELINGEN

BEELD
ERLLRE

Uitleg van een bijbelgedeelte

‘Mijn broeders en zusters, houd uw geloof in Jezus Christus, de Heer der heerlijkheid, vrij van aanzien des persoons.’ ‘Als u echter met aanzien des persoons handelt, doet u zonde en wordt u door de wet ontmaskerd als overtreders.’

(JAKOBUS 2:1 EN 9, EIGEN VERTALING)

Verschil in gelijkheid?

‘Alle dieren zijn gelijk, maar sommige dieren zijn meer gelijk dan andere’: een beroemd citaat uit de roman Animal Farm (1945) van George Orwell. Op deze denkbeeldige boerderij komen de dieren in opstand tegen de overheersing door mensen. Voortaan zal de farm bestuurd worden door alle dieren samen, op voet van gelijkheid. Maar al spoedig blijken de varkens te domineren. Eén varken gaat zelfs net als een mens rechtop lopen, op twee poten. Hij heet Napoleon en het is zijn vuistregel dat sommige dieren meer gelijk zijn dan andere. Uiteindelijk zijn de dieren op de boerderij niet beter af dan vroeger. Eerst werden ze door mensen overheerst, nu door hun eigen soortgenoten.

Kerkmensen

Zou je die vuistregel uit *Animal Farm* ook op kerkmensen kunnen toepassen? Alle gelovigen zijn gelijk, maar sommige gelovigen zijn meer gelijk dan andere… Voor de paus wordt overal de rode loper uitgerold, terwijl we vluchtelingen het liefst buiten de grens houden. Leiders van megakerken betreden het podium, zij kunnen zichzelf vervolgens ongegeneerd verrijken, maar zwervers mogen achteraan aansluiten. In Nederland groeit niet alleen het aantal miljonairs, maar ook doen steeds meer mensen een beroep op diaconale ondersteuning en de voedselbank. Theoretisch zijn alle kerkmensen gelijk, we leven immers van Gods genade. En toch… Zien we broeders en zusters die rijk zijn of hoog op de maatschappelijke ladder staan, niet naar de ogen?
Daar ligt de zorg van Jakobus, de broer van Jezus. Hij gaf leiding aan de eerste christelijke gemeente in Jeruzalem, bestaande uit messiasbelijdende Joden. Die snelgroeiende groep werd door de religieuze autoriteiten met argusogen gevolgd en later zelfs vervolgd. Veel

Theoretisch zijn alle kerkmensen gelijk, we leven immers van Gods genade. En toch…

Joodse christenen waren daarom het land ontvlucht, in noordelijke richting, naar Antiochië. Jakobus schrijft een rondzendbrief aan die verre broeders en zusters, de twaalf stammen in de diaspora. Hij wil hen bemoedigen: houd vol! Wanneer je geloofskeuze op de proef wordt gesteld, leidt dat tot standvastigheid. Je geloof is dood, als

het niet werkt in de praktijk. Zorg voor de geloofsgemeenschap, zoals eerder in Jeruzalem, toen alles gedeeld werd en niemand iets tekortkwam (Hand. 4: 32-37). Kernachtig schrijft Jakobus: 'Voor God, de Vader, is alleen dit reine, zuivere godsdienst: weduwen en wezen bijstaan in hun nood, en je in acht nemen voor de wereld en onberispelijk blijven' (Jak. 1:27).

Aanzien des persoons

Onder de vluchtelingen uit Jeruzalem waren grote sociale verschillen. Dat blijkt vooral wanneer de gemeente samenkomt. Hiervoor gebruikt Jakobus de term *sunagoogè*, wat kan verwijzen naar de Joodse context van de lezers: zij zijn een christelijke synagoge. Binnen die synagogale geloofsgemeenschap wordt het ene uiterste gevormd door rijke zakenlui met een winstgevend bedrijf. Het andere uiterste betreft de onaanzienlijken, mensen die in vodden rondlopen en niet genoeg te eten hebben. Jakobus schrijft: 'Broeders en zusters, houd uw geloof in Jezus Christus vrij van aanzien des persoons.' Met andere woorden: zorg dat je mensen – ook kerkmensen – niet beoordeelt op de buitenkant. Heeft dat dan iets met het geloof te maken? Jazeker, want geloven is niet alleen iets voor waar aannemen, maar ook loyaal zijn. Je trouw aan Jezus de Messias wordt vertroebeld als je sommigen naar de ogen ziet en op anderen neerkijkt. Aanzien des persoons is een bijbelse uitdrukking, letterlijk: iemands gezicht accepteren. Denk bijvoorbeeld aan een koning, die – op zijn troon gezeten – een van zijn onderdanen ontvangt. Deze buigt zich eerbiedig ter aarde. Als hij dan door de koning wordt aangeraakt en zijn gezicht mag opheffen, is dat een teken van acceptatie. Beslissend om geaccepteerd te worden is het koninklijke gebaar, niet hoe iemand eruitziet. Zo gaat het ook bij Israëls God. Als Koning van heel de wereld kent Hij geen aanzien des persoons (Deut. 10:17-18; Hand. 10:34; Gal. 2:6). Daarom moesten rechters in Israël volstrekt onpartijdig zijn; het mag voor hun oordeel geen verschil maken hoe iemands leven eruitziet (Lev. 19:15; Deut. 1:17; 16:19). Dus geen klassenjustitie, waarbij aanzienlijken en vermogenden worden bevoordeeld ten opzichte van anderen. Jezus zelf stond erom bekend dat Hij zonder aanzien des persoons sprak (Luc. 20:21).

De Heer der heerlijkheid

In de brief van Jakobus komt de naam Jezus slechts twee keer voor, maar op beide plaatsen omgeven met veel respect. In de aanhef heet Hij 'de Heer' en aan het begin van hoofdstuk 2 wordt Hij betiteld als 'de Heer der heerlijkheid' Christus, onze Heer.
Hoe kijken we naar anderen en naar onszelf? Meestal worden mensen afgemeten naar wat ze in het economisch verkeer waard zijn. Geld, succes, macht, dat geeft status. Wie van een uitkering moet rondkomen, wordt al snel minder belangrijk geacht. Dat gebeurt ook onder kerkmensen. Maar, zegt Jakobus, dan wordt je oordeel ingegeven door verkeerde overwegingen en maak je ongeoorloofd onderscheid (vs. 4). Je status als gelovige wordt bepaald door de Heer, die in heerlijkheid is opgenomen. Zijn voortreffelijke naam is op zeker moment over jullie uitgeroepen (vs. 7), aldus Jakobus, namelijk bij de doop. Ons leven als gedoopten staat op naam van Jezus de Messias. En Hij is *onze* Heer, degene die over ons allen heerschappij voert. Dankzij Hem vormen we als broeders en zusters een geestelijke familie. Dus geen klassenkerk met ereplaatsen voor de notabelen. Iemand beoordelen op uiterlijkheden, dat zou een schande voor de familie zijn. Loyaliteit aan Jezus

De heerlijkheid van de Heer straalt op de gelovigen af, en wel zonder onderscheid

(verg. 1 Kor. 2:8). Jezus, de Messias, is immers in heerlijkheid opgenomen. Hij deelt in de hemelse glorie van God ('de God der heerlijkheid'; vgl. Ps. 24:8-10; 29:3; Hand. 7:2; Ef. 1:14). Onze verheerlijkte Heer *heeft* glorie in de hemel en Hij *geeft* glorie op aarde. Zijn heerlijkheid straalt namelijk op de gelovigen af, en wel zonder onderscheid. Dat is wat Jakobus zijn lezers wil meegeven. Wij leven allemaal in het licht van Jezus Christus vraagt dat zijn volgelingen op voet van gelijkheid met elkaar omgaan.

Koninklijke wet

In vers 9 komt Jakobus terug op het problematische van aanzien des persoons. Dat is volgens hem een overtreding van 'de koninklijke wet'. Oftewel:

de vuistregel van onze Koning, gezeten aan Gods rechterhand. Namelijk zijn gebod tot naastenliefde, specifiek de onderlinge liefde in de gemeente. 'Heb uw naaste lief als uzelf', zo staat er geschreven, en Jezus bestempelde dit liefdegebod tot kernpunt van de Thora (Lev. 19:18; Mat. 22:39). Denk ook aan uitspraken van Jezus als: 'Behandel anderen zoals je wilt dat ze jullie behandelen' (Luc. 6:31) en 'Aan jullie liefde voor elkaar zal iedereen zien dat jullie mijn leerlingen zijn' (Joh. 13:35). De koninklijke wet is tevens de volmaakte wet die vrijheid brengt (Jak. 1:25; 2:12). Je wordt door het gebod tot naastenliefde bevrijd van kleinmenselijk gedoe en leert royaal te leven in de stijl van Gods koninkrijk. Het gaat om verplichtende wetgeving, niet om een paar losse en vrijblijvende aanbevelingen. Wie op dit ene punt van de naastenliefde faalt, waarschuwt Jakobus, blijft ten opzichte van alle geboden in gebreke. Want de Thora is één geheel, met liefde als kernpunt. Iemand die anderen liefdeloos beoordeelt op uiterlijkheden, wordt door de mozaische wet ontmaskerd, aangeklaagd en bestraft. Daarmee komt je ware gezicht tevoorschijn en sta je voorgoed te boek als wetsovertreder.

Fatale fout

Voor God zijn alle gelovigen evenveel waard. Het is niet zo dat sommige gelovigen meer gelijk zijn dan andere. In het koninkrijk geldt immers niet het recht van de sterkste. Integendeel, God heeft juist degenen die naar wereldse maatstaven arm zijn, uitgekozen om rijk te zijn door het geloof (vs. 5; verg. Luc. 6:20). Verschil maken in gelijkheid is daarom volgens Jakobus een 'overtreding': een fatale fout, een misser met tragische gevolgen (Grieks: *hamartia*).

Wat gaat er dan fout bij aanzien des persoons? Je zou denken dat de armlastige wordt benadeeld en dat de rijkbedeelde er voordeel van heeft. Maar dat ligt een slag anders. Het gaat naar beide kanten toe mis. De armlastige zal zich vernederd voelen, van eer beroofd en gesterkt in zijn of haar minderwaardigheidsgevoel. 'Hoor ik eigenlijk wel bij de geestelijke familie? Of moet ik toch mezelf zien te redden?' De rijkbedeelde zal gesterkt worden in het waanidee dat met geld alles te koop is. 'Mijn leven is een succesverhaal. Ik heb zoveel prestige onder de mensen, dat ook God mij wel gunstig gezind zal zijn.' Met aanzien des persoons maak je dus een dubbele fout.

Met aanzien des persoons **maak je een dubbele fout**

Vriendelijke ogen

Binnen de christelijke gemeente mag geen verschil in gelijkheid bestaan. Laten we elkaar recht doen, zonder onderscheid. Zodat niet de één achtergesteld wordt, terwijl de ander een voorkeursbehandeling krijgt. Asielzoekers horen in dezelfde rij als de directeur. En niemand heeft het recht om medegelovigen te domineren. Al onze sociale verschillen verbleken in het licht van Jezus Christus, de Heer der heerlijkheid. Hij kijkt naar ons met vriendelijke ogen. Leef in zijn licht, ontleen je status als gelovige aan Hem en behandel je broeders en zusters zoals Hij hen ziet vanuit de hemel.

job
CV
CV
CV
Jongeren
Genade
Schepping
Zondeval
Belijden
Mensbeeld
Belijdenis
Geloven
Bijbel
Guido de Brès
Engelen
God
Liefde
Mens
NGB

TEKST
PETER
DROST

BEELD
MOHAMED HASSAN
(PXHERE)

Door God geroepen

Heeft jouw gemeente een predikant? Zo niet, waarom niet? Heeft er nog niemand gesolliciteerd? Heeft je gemeente wel een predikant, hoe gaat dat? Bevalt hij een beetje? Niet? O, kun je hem dan niet beter ontslaan?

Ik hoop dat deze zinnen je absurd in de oren klinken. Het werk van ambtsdragers in de kerk is namelijk niet te vergelijken met dat van gewone werknemers. Bij predikanten, ouderlingen en diakenen gaat het erom dat ze door God geroepen worden.
In de Nederlandse Geloofsbelijdenis (NGB) artikel 31 wordt dat zo onder woorden gebracht:

Wij geloven dat de dienaren van Gods Woord, de ouderlingen en de diakenen tot hun ambt behoren gekozen te worden in de weg van wettige verkiezing door de kerk, onder aanroeping van Gods naam en in goede orde, zoals Gods Woord leert. Daarom moet ieder zich er terdege voor wachten, zich met ongeoorloofde middelen in te dringen, maar hij moet de tijd afwachten dat hij door God geroepen wordt, om daarin het overtuigend bewijs te hebben dat zijn roeping van de Here komt.

Hoe weet je of je door God geroepen bent? Daarin speelt die wettige verkiezing door de kerk een belangrijke rol. Aan de ene kant is er de inwendige roeping. Je voelt in je hart dat je graag in een ambt wilt dienen. Dat is mooi. Volgens de Bijbel is dat een eerzaam streven (1 Tim. 3:1). Maar dat betekent niet dat je dan een partij moet oprichten en campagne moet voeren. De kerk is geen democratie. Democratie betekent: het volk regeert. De kerk is als het goed is een theocratie. Dat betekent: God regeert. Als er dus ambtsdragers verkozen worden, gaat het er niet om dat zij mensen in de gemeente vertegenwoordigen, maar het gaat erom dat zij God in de gemeente vertegenwoordigen.

De kerk is geen democratie of bedrijf en dus ook geen normale werkgever

Zie je in hoe dat allemaal haaks staat op het democratische denken in onze samenleving? Het is goed dat de staat qua rechtsvorm een democratie is, maar het is belangrijk te blijven beseffen dat de kerk geen democratie of bedrijf is en dus ook geen normale werkgever.

Naast de inwendige roeping is er dan de uitwendige roeping. Die komt er als er door een gemeente een beroep op een predikant, ouderling of diaken gedaan wordt. Dan weet je dat je geroepen bent. En dan moet je wel heel goede redenen hebben om nee te zeggen. Die kunnen er zeker zijn, maar het is wel belangrijk die te toetsen aan Gods Woord en je af te vragen: is dit nu echt een reden om deze roeping niet aan te nemen?

Wat is nu het belangrijkste als een gemeente een predikant nodig heeft of andere ambtsdragers? Dat zegt Guido de Brès in de NGB ook. Hij zegt dat het moet gebeuren onder aanroeping van Gods naam. Als je wilt dat de Here een predikant roept om in jouw gemeente te dienen, moet je daarvoor allereerst zelf Gods naam aanroepen. Dat geldt natuurlijk ook als er nieuwe ouderlingen en diakenen gezocht worden. Het is een opdracht van de Here Jezus zelf: *Toen zei Hij tegen Zijn discipelen: De oogst is wel groot, maar er zijn weinig arbeiders. Bid daarom tot de Heere van de oogst dat Hij arbeiders in Zijn oogst uitzendt* (Mat. 9:37-38, HSV). ■

OM TE DOEN EN TE BESPREKEN:

- Lees eens in de Bijbel hoe verschillende profeten en apostelen geroepen werden: Exodus 3:1-12 en 4:10-17; Jeremia 2:4-10; Jesaja 6; Handelingen 9:1-19a. Wat valt je op?
- Hoe vaak bid je voor (nieuwe) ambtsdragers?

70 jaar Vrye Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika

'Die globale syfers is dat per Sondag die oostelike lidmate gesamenlik 2000 km minder sou ry, terwyl die westelike lidmate 400 km meer sou ry. Dit sou dus vir die gemeente 'n besparing van 1600 km per Sondag gee as die kerkgebou na Bellville verplaas sou word...'

Voor me ligt een lees- en kijkboek over onze Zuid-Afrikaanse zusterkerken, die na de jaren vijftig zijn voortgekomen uit de grote stroom van ook vrijgemaakte immigranten. De tekst van deze bundel is op een speelse manier ingedeeld en er zijn veel foto's met onderschrift.

Het gaat duidelijk niet om een officiële beschrijving van de geschiedenis van de Zuid-Afrikaanse Gereformeerde Kerken. De schrijvers van deze *Gedenkbundel* zijn voornamelijk gemeenteleden die ieder een bepaald tijdvak van telkens tien jaar voor wat betreft hun eigen gemeente voor hun rekening nemen. Zij schrijven daarin dus geen kerkgeschiedenis, maar ze zetten een deel van hun eigen herinneringen en belevenissen op papier. Daarbij schuwen ze niet om ook over de grote kerkelijke moeiten te spreken die er zowel in Kaapstad, Johannesburg als Pretoria geweest zijn. Omdat de vertellers allemaal duidelijk aangeven dat het om hun eigen (gekleurde) ervaringen gaat, stoort het niet erg als er ook weleens een wat eenzijdig beeld wordt opgeroepen.

Dat 'eenzijdige' wordt, zeker voor de broeders en zusters uit die Zuid-Afrikaanse gemeenten, haast volledig gecompenseerd door het 'herkenbare' van de verhalen zelf. Maar ook voor (oudere) Nederlandse lezers zal er sprake van veel herkenning zijn. Als verteld wordt over de kerkelijke bijeenkomsten, het aarzelend toegroeien naar het instellen van de ambten, perikelen rond kerkbouw, zie je duidelijk een soort herhaling van wat er in Nederland in de jaren na de Vrijmaking van 1944 gebeurde. Je leest over de overtuiging dat gelovigen niet op zichzelf mogen blijven staan, maar dat ze door de Here aan elkaar gegeven zijn en dat er voor hen samen, ook ter wille van hun kinderen, een plek moest komen waar het Woord van de Here vrijuit verkondigd kon worden. Daarbij stuitten deze gelovigen op het probleem dat er nog geen dominees waren. Men leunde daarom nog sterk op de Nederlandse kerken. Af en toe kwam er een

predikant voor een aantal maanden om te helpen. Maar ongetwijfeld werden in veel kerkdiensten preken gelezen. Nederlandse preken. De bediening van de sacramenten kon lang niet altijd regelmatig plaatsvinden.

En hier lag een eerste oorzaak voor een conflict in de gemeente van Pretoria. Toen de kerkenraad besloot dat vanwege de nood der gemeente voortaan ook een ouderling de sacramenten mocht bedienen, bracht dat uiteindelijk een pijnlijke scheuring teweeg. Je zou kunnen zeggen dat het gebrek aan predikanten de oorzaak was van deze moeite. Helaas bleek later meer dan één keer dat juist de te persoonlijke aanwezigheid van een predikant reden zou worden van veel moeite en zelfs van kerkscheuring. Een derde zaak die zorgde voor moeite in diverse gemeenten was de vraag hoe om te gaan met de al aanwezige Gereformeerde (Dopper) Kerk. Voor velen was het feit dat deze Afrikaanse gereformeerde kerken geen uitspraak wilden doen over het recht (het gelijk) van de Vrijmaking in Nederland, reden genoeg om een eigen gemeente te stichten. Maar niet iedereen zag dat zo en dat had in een later stadium (1967) tot gevolg dat bijvoorbeeld in Kaapstad een aanzienlijk aantal leden zich aan de gemeente onttrok.

De milde en zeker niet bittere manier waarop over deze en andere moeiten geschreven wordt, maakt dat de mooie ontwikkelingen die er ook waren (en zijn), zeker niet ondersneeuwen. Er zijn in die zeventig jaren hechte gemeenten ontstaan. Niet zoveel, het is een heel klein kerkverband gebleven waarin velen elkaar kennen. Maar dat kleine kerkverband heeft ruimte geschapen waarin het Woord van de Here tot op vandaag voluit gepredikt kan worden. En dat hadden ze nodig, die immigranten in Zuid-Afrika. Want de kerkleden werden als gelovigen geplaatst in een buitengewoon ingewikkelde samenleving. Het bedje was voor die vreemde Hollandse kaaskoppen echt niet gespreid. Ze waren, om het in wielertermen te zeggen, niet 'uit weelde' naar dat gigantisch grote land gekomen. Het was 'alle hens aan dek' om het hoofd boven water te houden en te overleven. Dat het kleine kerkverband daarom in de eerste tijd weinig oog had voor bijvoorbeeld zendingswerk, valt te begrijpen. De apartheid zal daarin ongetwijfeld ook een rol gespeeld hebben. Immigranten, zeker als het om een kleine groep ging, bleven dicht bij elkaar wonen, hielpen elkaar, speelden elkaar baantjes toe, praatten over het onderwijs voor de kinderen, maakten plannen om een eigen kerkgebouw te bouwen en stopten veel energie in het kerkelijk leven. Je ziet het aan de vele foto's die laten zien hoe kerkleden van alles samen ondernamen.

Herkenbare verhalen: je ziet een soort herhaling van wat er in Nederland in de jaren na de Vrijmaking van 1944 gebeurde

Intussen zijn de moeiten van de eerste tijd voorbij. Het kerkverband is uitgebreid met een paar gemeenten die uit het zendingswerk zijn voortgekomen. Nederlanders vragen zich altijd direct af waarom je in deze 'zendingskerken' nauwelijks witte mensen ziet en in de witte kerken nauwelijks gekleurde mensen. Dat heeft alles te maken met het feit dat wit en gekleurd nog altijd niet in dezelfde gebieden wonen. Maar het heeft ook te maken met het feit dat in de witte kerken het Afrikaans wordt gesproken en in de gekleurde kerken verschillende andere talen. Intussen zijn er ook goede contacten met een aantal gemeenten en predikanten die behoren tot het kerkverband van de GKSA (Dopperkerken). Zo is er alle reden om dankbaar te zijn voor samenwerking met gemeenten waar het Woord van de Here en de prediking daarvan nog steeds behoren tot de kern van het gemeente-zijn. Die dankbaarheid komt ook op vele pagina's van deze *Gedenkbundel* naar voren. Er is keihard gewerkt door mensen, er is veel verricht op kerkelijk gebied, maar telkens wordt er omhoog gekeken en beleden dat het de Here is die zijn kerk in Zuid-Afrika in stand houdt.

Deze *Gedenkbundel*, onder redactie van ds. Pieter Boon en ds. Erik van Alten en met een bijzondere lay-out door Jenny Boon, is de moeite waard om te lezen en te bekijken, met name voor ieder die ooit zelf in Zuid-Afrika gewoond heeft of daar familie heeft. ■

N.a.v.:
P.G. Boon en H.H. van Alten (red.), *Gedenkbundel 70 jaar Vrye Gereformeerde Kerke in Suid-Afrika*, verkrijgbaar via e-mail: adminpta@vgk.org.za, prijs € 20,-

TEKST HENK DROST
BEELD DREAMSTIME

OUDERS, ONTWAAK!

Seksuele indoctrinatie in schoolboeken[1]

Wie leest waar christenen tegen aanliepen in de tijd van het nazisme en wat ouders meemaakten onder het communisme, beseft al heel snel dat het een strijd om het kind was. Het kind moest voor de ideologie van de partij kiezen. Met verbijstering heb ik het verhaal leren kennen van Pavlik, een Sovjet-Russische boerenjongen die tot held werd gemaakt omdat hij zijn vader had aangegeven bij de overheid.

Via boeken, films en scholen werd er een hele Pavlikcultus op touw gezet. En de moraal van dat ruige verhaal? Luister naar de staat en niet naar je ouders.[2]

Indoctrinatie

In onze tijd is de strijd om het kind net zo goed aan de gang. De moderne ideologie die voortkomt uit de Seksuele Revolutie doet ook alles om kinderen onder de regenboogvlag te krijgen. Het gaat niet over de regenboog van Gods trouw, maar over de veelkleurigheid van de moderne mens, die gepropageerd wordt. Via schoolboeken wordt die moderne visie de klassen en harten van de kinderen ingedragen. En ze leren daar wat haaks staat op wat God in de Bijbel zegt over man en vrouw.

Die *Seksuele indoctrinatie in schoolboeken* in onze tijd wordt onderzocht in een boek met deze titel. Het beschrijft allereerst de achtergrond: de Seksuele Revolutie. Dan gaat het over het opdringen van de moderne seksuele visie op scholen. Daarbij worden (soms wel extreme) voorbeelden[3] genoemd van pervers materiaal dat de kinderen wordt getoond. Het laatste hoofdstuk gaat in op de vraag hoe ouders hun kinderen kunnen beschermen.

Reactie

Als je dit leest, besef je weer hoe ouders de eerstverantwoordelijken zijn voor de opvoeding van hun kinderen. Door veel christenen is daar in kerken tegenover God en zijn gemeente een gelofte over afgelegd bij de doop van hun kind. Om je van je verantwoordelijkheid bewust te zijn is het goed dit boek te lezen. Het is zelfs gratis te bestellen.

Het lezen maakt je ook bewust van de rol die de overheid in deze ideologische strijd speelt en meer zal gaan spelen. Denk aan sommige acties tegen reformatorisch onderwijs. In dit boek wordt de politiek gevraagd ouderrechten te versterken en een klachtenregeling te maken die ouders kunnen gebruiken als hun kind foute informatie krijgt. Ouders wordt geadviseerd al bij de schoolkeuze te informeren naar homopropaganda en genderideologie in de klassen.

> 'Het Nederlandse onderwijs staat als het om seksuele voorlichting gaat, onder invloed van internationale netwerken met een visie die – ondanks alle woordenkraam – respectloos is tegenover de verantwoordelijke ouders, maar meer nog tegenover het zich ontwikkelende kind, diens ongereptheid en onschuld. 'Seksuele vorming', een verplicht gemaakt schoolvak, is een eenzijdig propaganda-instrument geworden ten gunste van homoseksualiteit, feminisme en genderideologie, zonder dat de opvattingen van de ouders daarbij worden gerespecteerd.'[4]

Gezin in gevaar

Waar komt de tegenbeweging van dit boek vandaan? Het is een rooms-katholieke organisatie – de Stichting Civitas Christiana – die verschillende campagnes lanceerde, waaronder ook de campagne 'Gezin in gevaar'. Het is goed je als protestants christen van die achtergrond bewust te zijn.

Dat ze zaken anders benaderen, wordt je wel duidelijk als je bij een andere campagne van deze stichting leest: 'In tijden van nood, bid de rozenkrans.'[5] Maar de leer van de Rooms-Katholieke Kerk bepaalt in dit boek ook de visie op huwelijk en seksualiteit. Er wordt geredeneerd vanuit het natuurrecht en het goddelijk recht. Dat is de achtergrond van de rooms-katholieke visie op bijvoorbeeld voorbehoedsmiddelen, terwijl in protestantse kringen meer gezocht wordt naar Gods wil vanuit zijn Woord en er soms andere conclusies getrokken worden.

Wie zich bewust is van de verschillende achtergrond, kan dan ook dankbaar constateren dat we als christenen veel gemeenschappelijk hebben en elkaar kunnen ondersteunen in een tijd van nogal agressieve indoctrinatie. ■

N.a.v.: *Seksuele indoctrinatie in schoolboeken. Een kritisch onderzoek*, uitg. campagne 'Gezin in gevaar', 117 pag., gratis te bestellen (zie https://geziningevaar.nl/nieuw-seksuele-indoctrinatie-in-schoolboeken-bestel-uw-exemplaar/)

1 Dit artikel is ook geplaatst op www.bijbelsberaadmv.nl.

2 Met de val van het communisme viel ook Pavlik van zijn sokkel. Veel mensen zagen hem meer als Judas uit de Bijbel dan als de held van de staat.

3 Erg veel uit de VS.

4 *Seksuele indoctrinatie in schoolboeken*, p. 107.

5 Zie https://mijnonbevlekthart.nl/.

TEKST
BART
VAN EGMOND

BEELD
MANOEJ
PAATEEL

MARTE-LAAR-SCHAP

Luite-Harm Kooij, predikant van de GKv Nieuwleusen, maakte een vertaling van *Aansporing tot het martelaarschap* van Origenes, een invloedrijk theoloog uit de vroege kerk (± 185-253 n.Chr.). Hij schreef er ook een uitvoerige inleiding bij. Het boek is toegankelijk en boeiend voor iedereen die zich wil verdiepen in (een aspect van) de geschiedenis van de vroege kerk.

Martelaren vroeger en nu

Aan het begin van zijn boek neemt Kooij de lezer mee naar de catacomben van Rome, het ondergrondse gangenstelsel waar christenen in de vroege kerk hun doden begroeven. Je kunt ze nog steeds bezoeken. Daar zijn ook martelaren begraven, christenen die hun belijdenis van Christus met de dood moesten bekopen. Een bezoek aan de catacomben brengt je gevoelsmatig dicht bij de tijd waarin zij leefden. En het roept de vraag op: wat zou ik in hun situatie gedaan hebben? Zo begint Luite-Harm Kooij zijn inleiding op Origines' geschrift *Aansporing tot het martelaarschap.* Voor christenen van vandaag – althans in de westerse wereld – is vervolging iets uit een ver verleden. Maar zo'n bezoek aan Rome brengt je er ineens tastbaar dichtbij.

Het lichaam van Christus wordt altijd vervolgd, maar niet altijd op dezelfde plaats

Tegelijk is martelaarschap ook nog iets van vandaag, laat Kooij zien. Zoals Augustinus het zegt in de *Stad van God:* het lichaam van Christus wordt altijd vervolgd, maar niet altijd op dezelfde plaats. Zo is het ook vandaag in de wereldkerk. Organisaties als Open Doors en Stichting de Ondergrondse Kerk (SDOK) herinneren ons eraan dat vervolging, lijden en sterven om de naam van Christus niet alleen iets is uit het verleden van de kerk, maar de ervaring van broeders en zusters wereldwijd. Ter ondersteuning van deze broeders en zusters gaat de opbrengst van de verkoop van dit boekje naar het werk van stichting SDOK.

Vervolging

In het eerste hoofdstuk van zijn boek beschrijft Kooij het fenomeen 'vervolging' in de vroege kerk. Hij laat zien op welke schaal die vervolgingen plaatsvonden. We moeten het ons niet zo voorstellen dat er vanuit Rome massale christenvervolgingen werden opgezet. Het waren vaak regionale aangelegenheden.

Een belangrijke oorzaak voor vervolging was de weigering van christenen om mee te doen aan de Romeinse staatsreligie. Een trouw Romeins burger knielde voor het beeld van de keizer en droeg bij aan de voorspoed van het rijk door te offeren aan de goden, die deze voorspoed konden geven. Vooral in tijden dat het slecht ging (oorlog, hongersnood) was dat publiek bewijzen van loyaliteit van belang, en ging het negatief opvallen als je dat niet deed. Juist dan werden christenen slachtoffer van vervolging. Zij dienden immers alleen Christus als God, en niemand anders. In zulke tijden konden ze gedwongen worden te offeren als teken van hun loyaliteit aan het rijk. Als ze dat niet deden, kon dat marteling of zelfs de dood betekenen. Het woord 'martelaar' betekent letterlijk *getuige*. Door niet mee te doen met de staatsreligie getuigde je ervan dat Christus de hoogste Heer is en het alleenrecht heeft op onze aanbidding en loyaliteit.

Vervolging kon ook samenhangen met volkswoede tegen een minderheid in de samenleving. De christenen vormden zo'n minderheid. Ze vielen op door hun levenswijze en er deden negatieve verhalen de ronde over hun samenkomsten. In tijden van tegenspoed konden zij aangewezen worden als zondebok en door de overheid aangepakt worden om 'het volk' daarmee tevreden te stellen.

In dit hoofdstuk laat Kooij ook zien hoe martelaarschap is blijven bestaan door de kerkgeschiedenis heen én hoe het een inspiratiebron is gebleven voor radicale navolging van Christus voor christenen die niet meer leefden in tijden van vervolging.

Origenes

In het tweede hoofdstuk van zijn boek komt Origenes zelf ter sprake, de

schrijver van *Aansporing tot het martelaarschap.* Zijn leven lang is hij kerkelijk leraar geweest, eerst in Alexandrië en daarna in Caesarea. Hij verzamelde veel leerlingen om zich heen en oefende via hen een grote invloed uit op de kerk van zijn dagen. Ook bisschoppen zaten onder zijn gehoor. Hoewel hij in de kerkgeschiedenis niet zo'n goede ontvangst heeft gekregen*, benadrukt Kooij dat Origenes voor alles een bijbels theoloog wilde zijn. Hij ademde de Schrift en dat is merkbaar in alles wat hij schrijft. Dat maakt hem ook voor protestantse lezers een belangrijke bron.
Kooij laat verder zien dat Origenes vervolging en martelaarschap van nabij kende. Zijn vader Leonidas was als martelaar gestorven in 202, onder de vervolgingen die in Alexandrië plaatsvonden ten tijde van keizer Septimus Severus. Origenes stond zijn leerlingen, die vanwege hun trouw aan Christus gevangen waren gezet, pastoraal bij. En zelf moest hij aan het einde van zijn leven, onder de vervolging ten tijde van keizer Decius, vreselijke martelingen ondergaan. Eusebius van Caesarea schrijft in zijn *Kerkgeschiedenis* dat Origenes 'uit elkaar getrokken werd op de pijnbank'. Hij heeft het overleefd en werd vrijgelaten, maar is nooit meer de oude geworden. Toch ging hij stug door met lesgeven en pastorale begeleiding. Uiteindelijk is hij overleden aan de verwondingen die hij door de martelingen had opgelopen.

* In de vroege kerk is hij om bepaalde 'experimentele gedachten' veroordeeld, die hem later als ketterijen werden aangerekend. Luther en Calvijn moeten ook niet veel van Origenes hebben, in tegenstelling tot de humanist Erasmus. Deze ontvangst heeft hem, anders dan Augustinus, niet populair gemaakt onder gereformeerde lezers.

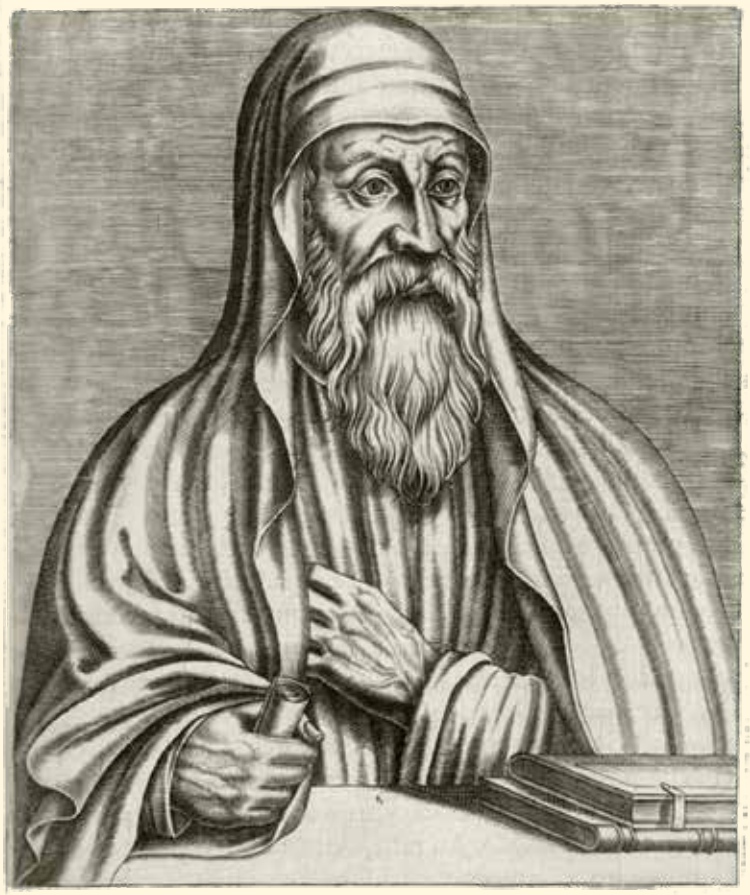

Origenes

Origenes over het martelaarschap

In de hoofdstukken 3 tot 5 beschrijft Kooij achtereenvolgens Origenes' visie op het martelaarschap, de hoofdlijnen van zijn theologie en geeft hij een overzicht van de opzet en de inhoud van *Exhortatio ad Martyrium* (aansporing tot het martelaarschap: verder *EM*). Hieronder geef ik uit dat geschrift een aantal gedachten weer.

Origenes schreef zijn *Aansporing* niet in het luchtledige. Uit *EM* blijkt dat de mannen voor wie hij schrijft, Ambrosius en Protectus, serieus rekening moeten houden met vervolging en martelaarschap. *EM* is bedoeld als voorbereiding daarop. Als je in de tijd voordat de beproeving komt, niet bouwt op het fundament van Gods Woord, zul je het niet volhouden Hem te blijven belijden als je bedreigd wordt met de dood.

De kern van die voorbereiding op het martelaarschap is dat wij altijd bedenken dat de verdrukkingen van dit leven niet

opwegen tegen de heerlijkheid die wacht in de hemel. Het is zelfs zo: hoe zwaarder de verdrukking, hoe groter de glorie (*EM* 2). Onze vervolgers, zegt Origenes, willen dat onze ziel moedeloos wordt. Wij moeten daarom vol verwachting kijken naar wat God belooft.

Het is zelfs zo: hoe zwaarder de verdrukking, hoe groter de glorie

Dat verlangen naar God moet groeien in ons leven. Daarvoor is het nodig dat wij dit leven op de juiste manier waarderen. Origenes veracht de wereld als zodanig niet. Hij veroordeelt bijvoorbeeld Ambrosius niet, die heel rijk was (en met zijn geld de publicatie van Origenes' werk mogelijk maakte). Hij zegt zelfs dat rijken die het martelaarschap ondergaan, een grotere beloning in de hemel wacht dan armen, omdat zij in deze wereld meer hebben moeten loslaten (*EM* 15). Maar wel moeten we beseffen dat wij hier leven in 'het lichaam van deze dood', zoals Paulus zegt (Rom. 7:24). Wij moeten verlangen daaruit bevrijd te worden, omdat we dan de zonde achter ons mogen laten. Het sterven is voor de christen de manier waarop Christus hem verlost uit het lichaam van deze dood en hem verenigt met Hem. Daar moet je God toch dankbaar voor zijn? Maar de duivel wil ons steeds maar bang en verdrietig maken om dit leven achter ons te moeten laten. Hij wil dat wij meer hechten aan dit leven dan aan de vereniging met Christus. Daarom moeten we het toekomstige leven overdenken en onze ziel toespreken, en zeggen: 'Hoop op God' en zo de angst voor pijn en dood bestrijden. En een christen moet steeds bidden 'om rust te mogen vinden in de gedachte dat als we dit lichaam verlaten we bij God mogen wonen' (*EM* 4). Dit gebed is gebaseerd op de belofte van God dat hij voor zijn kinderen zorgt (*EM* 34).

Radicaal

Origenes is heel radicaal. Als je opgeroepen wordt om Christus te belijden, zegt hij, maar je doet dat niet omdat het marteling of de dood tot gevolg heeft, dan ben je geen ware christen en ga je verloren. Je kunt niet gered worden als je wel in je hart gelooft, maar niet met de mond belijdt (Rom. 10:10). Hij citeert de woorden van Jezus, dat Hij wie Hem zal belijden voor de mensen, ook zal belijden voor zijn Vader in de hemel. Maar wie Hem verloochent voor de mensen, zal ook Hij verloochenen voor zijn Vader in de hemel (Mat. 10:32-33). Het op je nemen van de marteldood is dus een test voor de oprechtheid van de band met Christus. Dan blijkt of het zaad in goede aarde is gevallen en of je in je leven op zand of op de rots hebt gebouwd. Het martelaarschap is de kroon op en voltooiing van de heiliging van ons leven. En tegelijk de proef op de som van de echtheid van ons geloof.

Ik denk dat je niet onder de klem van de woorden van de Here Jezus, die Origenes citeert, uit kunt komen. Wel roept het een andere vraag op, die in de vroege kerk ook speelde: hoe staat het met degene die onder druk Christus verloochend heeft, maar daarna zich bekeert en berouw toont? Is er voor hem of haar vergeving mogelijk? Daarover waren de meningen in de vroege kerk verdeeld. Origenes gaat in *EM* op deze vraag niet expliciet in.

Je kunt niet gered worden als je wel in je hart gelooft, maar niet met de mond belijdt

Een ander interessant element uit Origenes' betoog is dat de Romeinse staatsgodsdienst voor hem niet betekenisloos is. Sommige mensen zeiden: Je kunt toch best een offer brengen? Of een god aanroepen? Als het voor jou maar niets betekent, als je er in je hart geen waarde aan hecht. Want de

goden bestaan toch niet. Origenes is het hier niet mee eens. Hij zegt dat dit in tegenspraak is met het gebod van God: 'U zult geen andere goden dienen en u ook niet voor hen neerbuigen.' Dat zijn twee onderscheiden dingen. Andere goden dienen is in je hart op hen vertrouwen. Maar je mag je ook niet fysiek voor hen neerbuigen, ook al dien je hen niet in je hart. Hier benadrukt Origenes dus ook weer het belang van de eenheid van leer en leven, geloven en belijden.

Daarbij komt nog iets. Offeren, zegt Origenes, heeft wel degelijk effect. Afgoden zijn namelijk namen voor demonen. En offers zijn het voedsel voor die demonen. We voeden dus de demonen door offers, zodat ze hun verderfelijke invloed in de wereld kunnen uitoefenen (*EM* 45). Ook zegt Origenes dat het uitspreken van de naam van een god niet zonder betekenis is. Het uitspreken van de naam heeft effect, het zet demonen aan tot actie (weliswaar onder Gods bestuur). Zoals ook het aanroepen van de naam van God iets uithaalt, Hem beweegt tot ingrijpen en actie (*EM* 46). Meedoen aan de heidense afgodendienst betekent dus dat je je stelt in dienst van de duivel en zijn demonen.

Tot slot nog een opvallend ander element. Origenes stelt dat de volharding van de martelaren alleen mogelijk is doordat zij het eigendom zijn van Jezus Christus. Hun offer aan Hem is mogelijk doordat Hij hen door zijn offer vrijgekocht heeft uit de macht van de duivel, zodat ze hun leven aan Hem offeren (*EM* 12-13; 30). Tegelijk kent Origenes toch ook een bepaalde verlossende betekenis toe aan de marteldood als zodanig. Het is de bloeddoop waardoor de zonden vergeven worden van wie eerder nog niet gedoopt was (*EM* 30). En zelfs zegt hij dat het bloed van de martelaren verlossende betekenis heeft voor anderen: 'Wij zijn door het "kostbaar bloed" van Jezus vrijgekocht, waarbij Jezus een naam ontving die boven alle namen is.

Meedoen aan de heidense afgodendienst betekent dus dat je je stelt in dienst van de duivel en zijn demonen

Zo zullen misschien ook enkele mensen door het kostbare bloed van de martelaren worden vrijgekocht' (EM 49). Zulke elementen roepen vragen op, die uitnodigen tot verder onderzoek. Waar komen deze gedachten vandaan? Liggen hier wortels voor de gedachten aan de heiligenverering, die later opkwam en ging concurreren met het unieke en volkomen Middelaarschap van Christus?

Aanbeveling

Hierboven gaf ik kort een aantal indrukken weer uit *EM*. Ik beveel iedereen aan het boek zelf te lezen. Het is door en door bijbels en helpt je weer om de woorden van de Here Jezus in hun radicaliteit tot je te laten komen. Ook bepaalt Origenes ons bij het belang van het overdenken van het toekomstige leven. Zoals vroeger het gebed van mijn vader: 'Geef dat onze ziel niet aan dit vergankelijk leven kleve, maar alles doet wat u gebiedt, om eindelijk eeuwig bij u te leven.' Dat is een korte samenvatting van wat Origenes ons voorhoudt. ■

N.a.v.: *Origenes, aansporing tot martelaarschap*, vert. en ingel. door L.H.Th. Kooij, Brevier, Kampen, 2018, ISBN 9789492433381, 187 pag., prijs € 19,50

TEKST
HANS
DE WOLF

BEELD
ERWIN OLAF

ALLERLEI ANDERS

Wolter Rose

Ja, de titel van deze bespreking dringt zich op als je dit boek van Wolter Rose doorbladert. Het is een bundeling van *allerlei* onderwerpen. Zo is er een hoofdstuk over de Hebreeuwse grammatica, waar hij zelf goed in thuis is. Maar hij schrijft ook over seksuele diversiteit, wat alles met zijn eigen leven te maken heeft. En hij geeft daar dan ook zijn eigen mening over, vaak net even *anders* dan we gewend zijn. Door die mengeling van onderwerpen en overtuigingen is het een echt Rose-boek geworden. Dus als u vraagt: waar gaat dit boek over, dan is het antwoord duidelijk: over Wolter Rose. Maar daarmee wil ik van het belang van dit boek niet afdoen, alsof het niet meer is dan een egodocument. Integendeel: dit boek geeft nieuwe lezers hoofdstuk na hoofdstuk theologisch huiswerk.

Eerst nog iets meer over de schrijver. Wolter Rose (geb. 1964) studeerde vanaf 1981 theologie aan de Theologische Universiteit in Kampen (TUK). Na zijn doctoraal examen ging hij naar Leiden voor de studie Semitische talen en daarna zette hij zijn studie voort in Engeland, waar hij in 1997 in Oxford promoveerde op het proefschrift *Zerubbabel and Zemah: Messianic Expectations in the Early Post-exilic Period.* In dat boek gaat Rose na of er na de ballingschap sprake was van messiaanse verwachtingen. Hij meent van wel, bijvoorbeeld in het boek Zacharia als het om de periode vlak na de terugkeer uit de ballingschap gaat.
Als Rose terug is in Nederland, wordt hij in 1996 benoemd tot opvolger van professor Lettinga als universitair hoofddocent in de Semitische talen en culturen. Sindsdien is zijn docentschap Hebreeuws zijn belangrijkste taak in Kampen.

Rose verlaat dikwijls de gebaande wegen en verrast dan met oorspronkelijke gedachten

Vier thema's

Wolter Rose heeft in de laatste vijfentwintig jaar heel wat geschreven. Dat waren bijna steeds bijdragen en artikelen die nauw met zijn persoonlijke leven verbonden waren. In deze bundel zijn er zo'n vijftien samengebracht in vier afdelingen. De eerste groep cirkelt om het bijbelboek Zacharia, het onderwerp van zijn proefschrift. In de tweede afdeling gaat het over de Hebreeuwse taal, met enkele voorbeelden van precies lezen. In het derde onderdeel zijn artikelen gecombineerd die over seksuele diversiteit gaan. Omdat Wolter zelf homo is, zijn deze bijdragen van een bijzonder persoonlijk karakter. Dat geldt ook van de bijdragen in het laatste onderdeel, al is het op een andere manier. Die handelen namelijk via de aandacht voor 'puriteinse' voorgangers over zijn eigen 'vroomheid' en de glorie van God.

Bij een paar artikelen wil ik wat uitgebreider stilstaan. Ik wijs er daarbij op dat de onderwerpen niet nieuw zijn en dat ze voor ingewijden een herhalingsoefening zijn. Maar het is wel handig als je nu al die artikelen bij elkaar hebt in één mooi uitgegeven boek. Voor nieuwe lezers is er heel wat te ontdekken en die zullen zich ook geregeld verbazen. Want Rose verlaat dikwijls de gebaande wegen en verrast dan met oorspronkelijke gedachten.

Zacharia

De eerste keer dat hij zijn eigen weg gaat, is bij de vertaling en uitleg van de term in Zacharia 6:12 die tot nog toe meestal werd vertaald met 'telg' of 'spruit'. Dat wijst op een koninklijke figuur die verrassenderwijs als een scheut tevoorschijn komt uit de stamboom van David. Maar het probleem is dat er in Zacharia 6 een Hebreeuws woord staat dat niet met 'telg' weergegeven kan worden en om een andere beeldspraak vraagt. Daarom kiest Rose ook voor de vertaling 'gewas' of 'vegetatie' of 'begroeiing'. In deze beeldspraak ligt de nadruk op de discontinuïteit. Denk aan een woestijn: eerst is het een kale troosteloze vlakte, maar na een geweldige regenbui ziet alles er ineens groen uit. Op het koningshuis in Israël toegepast: na de ballingschap wordt de dynastie van David niet gecontinueerd zoals de spruit uit de boomstronk, maar moet God ten slotte zelf zich een nieuwe weg banen om zijn volk de koning te geven die Jezus zal heten en een geschenk van boven zal zijn. Die uitleg klinkt aannemelijk, al moet ik wel aan die andere beeldspraak (gewas) wennen.

Hebreeuws

Ook als het over de grondtalen van het Oude Testament gaat, Hebreeuws en Aramees, gaat Rose zijn eigen gang en komt hij met verrassende gezichtspunten. Hij stelt de vraag of predikers nog altijd de bijbeltalen moeten kennen. Hij maakt dan met Luther het volgende onderscheid: er zijn (geleerde) predikers van de Schrift en (eenvoudige) predikers van het geloof. Van de eerste wordt wel talenkennis verwacht, van de tweede groep niet. Bij die laatste kunnen we denken aan kerkelijk werkers en anderen die preekconsent gekregen hebben. Zo opgevat kan ik dit onderscheid van Rose wel delen.
Ik deel ook graag zijn visie op de zegen in de kerkdienst. Dan gaat het om de vraag hoe de Hebreeuwse werkwoorden in de zegenbeden vertaald moeten worden. Is het de aantonende wijs (De Here zegent u…) of de aanvoegende wijs (de Here zegene u…)? In de praktijk wordt daar vandaag verschillend mee omgegaan, maar Rose komt op grond van taalkundige redenen tot de conclusie dat de aanvoegende wijs bedoeld is. Dat geeft dus huiswerk aan veel voorgangers. Hij geeft ook de TUK huiswerk, want die krijgt de stelling mee: 'De TUK zou zich moeten profileren door van de bijbeltalen haar sterke punt te maken.'
In hoofdstuk 6 volgt een nieuw taalkundig probleem. Dat heeft betrekking op het tweede gebod en dan speciaal deze zin: 'Voor de schuld van de ouders laat ik de kinderen boeten…' (NBV). Met de vraag hoe we dat boeten moeten opvatten, want het lijkt heel oneerlijk om kinderen te straffen voor de zonden van ouders, en daar is ook al veel over geschreven. Ik vind Roses opvatting nog niet zo overtuigend, maar laat het oordeel graag aan de lezers over. Verder bevat deze groep artikelen een bijdrage over de verhouding van het eerste en tweede gebod, en een hoofdstuk waarin hij enkele overwegingen geeft bij het doceren van Hebreeuws in de specifieke setting van de bachelor-theologie.

Seksualiteit en geloof

In de derde afdeling van het boek volgen artikelen over homoseksualiteit en de manier waarop je die aard als christen in je leven een plaats geeft. Deze artikelen zijn nog persoonlijker dan alle vorige, omdat Rose zelf homo is. Dat zal hem geholpen hebben om hier heel existentieel en fijnzinnig over te schrijven. Hij wist zich daartoe ook genoodzaakt vanwege zijn eigen positie in de kringen van homo's en lesbo's. Want na veel studie was het hem duidelijk geworden dat het tegen de wil van God ingaat om een seksuele relatie met een partner van hetzelfde geslacht aan te gaan. En iedereen beseft dat zo'n stellingname je nogal eenzaam kan maken in die kringen. Maar Rose vond in zijn verdriet ook troost. In de Bijbel ging een wereld voor hem open, vooral ook omdat er veel meer in het evangelie bleek te zitten dan we vaak denken. In de rest van zijn boek komt die ontdekking steeds sterker naar voren.

Iedereen beseft dat zo'n stellingname je nogal eenzaam kan maken

Dat betekent niet dat Rose elke homo-ervaring afwijst. Hij doet zijn best om met andere homo's mee te denken en na te gaan wat volgens de Bijbel kan en niet kan. Hij gaat uitgebreid in op de vraag of homoseksuele verlangens zondig zijn, ook wanneer iemand niet seksueel actief is. Hij ziet ruimte daarvoor, en ook voor gevoelens van verliefdheid bijvoorbeeld. Verder gaat Rose in op het onderscheid tussen geaardheid en identiteit als homoseksualiteit aan de orde is. Je eigen beleving kan daarbij veelzeggend en overheersend zijn. Ik denk aan de keuze tussen twee grondhoudingen: ben je in de eerste plaats christen, of in de eerste plaats homo? Ik denk dat het ergens niet klopt als je dan voor het tweede zou kiezen. Rose gaat ten

slotte zelf terug naar Genesis 2, naar de schepping van Adam en later Eva. Toen zei God: het is niet goed dat de mens alleen is. In het Nieuwe Testament is er toch een aangepaste kijk op het huwelijk. Want volgens Jezus is het goed als een mens ongetrouwd blijft (Mat. 19). Een homo of lesbo die op zichzelf blijft, dus zonder huwelijk, is goed bezig in Gods ogen.

Gods glorie

We komen nu toe aan de vierde groep artikelen, die cirkelen rond Gods grootheid en glorie. Het lijkt een grote stap, van menselijke seksualiteit naar Goddelijke heerlijkheid, maar voor Rose is dat geen tegenstelling. Want in die laatste drie artikelen wil hij laten zien hoe wij als mensen de glorie van God in het leven mogen ontdekken en ervan kunnen getuigen. Rose vraagt dan onze aandacht vooral voor wat we kunnen leren van oude en nieuwe puriteinen in Engeland en Amerika. Hij vond bij die christenen een diepgang van het geloof en een volheid van genade die hij destijds in Kampen gemist had.
Een speciaal hoofdstuk wijdt Rose in dit verband aan de Noord-Amerikaanse prediker Jonathan Edwards (1703-1758), van wie hij zeer onder de indruk is. Letterlijk schrijft hij: 'Het gaat hier om een theoloog van het kaliber van Augustinus en Calvijn in het tijdperk van de Verlichting'. De invloed die Edwards op Rose uitoefende, omschrijft hij zo: 'Edwards zorgt ervoor dat ik op mijn tenen blijf lopen.' U begrijpt de bedoeling, neem ik aan. Door Edwards te lezen bleef hij theologisch op niveau en werd hij uitgedaagd om de grenzen op te zoeken van zijn bevattingsvermogen en

Het lijkt een grote stap, van menselijke seksualiteit naar Goddelijke heerlijkheid, maar voor Rose is dat geen tegenstelling

zijn eigen geloof. Waarom had Edwards zo'n aantrekkingskracht, zou je je kunnen afvragen. In elk geval speelde zijn verlangen een rol om Christus vanuit heel de Schrift in het middelpunt te zetten. Edwards maakt daarbij onderscheid tussen een historische of letterlijke exegese en een geestelijk verstaan, waarbij de tweede de voorrang heeft en van het grootste belang is voor de prediking . Rose stemt daar volledig mee in, schrijft hij zelf.
Ten slotte is daar hoofdstuk 15. Daarin gaat Rose na wat het betekent om Gods glorie te zien. Hij haalt dan allerlei teksten aan die spreken over Gods luister en grootheid. Wij kunnen daar niet altijd goed mee uit de voeten. We hebben er moeite mee om zulke uitspraken concreet te maken, maar Rose wordt echt enthousiast als hij die hooggestemde woorden over God aanhaalt. Daarom stijgt heel zijn boek hier naar een lyrisch hoogtepunt en is het nuttig voor elke lezer om dat laatste hoofdstuk niet over te slaan. Want volgens Rose zelf (in zijn Inleiding) heeft dit aspect van het evangelie in de gereformeerde theologie in Nederland te weinig aandacht gekregen.

Aldus een overzicht van wat Wolter Rose ons in dit boek geeft. Voor sommigen zal het bekende stof zijn, voor veel anderen zal het fris en nieuw zijn. Ik hoop in elk geval dat het veel gelezen gaat worden, misschien wel als introductie in academische vroomheid. ■

N.a.v.:
Wolter Rose,
Hij is goed, hij is de Koning. De profeet Zacharia, de Hebreeuwse taal, het Evangelie en Gods glorie, Van Wijnen, Franeker, 2020, ISBN 9789051945935, 250 pag., prijs € 19,95

TEKST
LEO
BEZEMER

BEELD
MAREK ULIASZ

UIT **WAPENVELD**
VAN AUGUSTUS 2020

Telkens zie je die gedachte de kop opsteken: dat je plannen kunt maken en dat die precies zo uitkomen als voorgenomen. Je ziet het bij de overheid, in de politiek. In de plannen is natuurlijk opgenomen dat het allemaal beter wordt, er is vooruitgang, die kun je maken en beheersen.
Je ziet het dichterbij: hebben we dat zelf ook niet in ons? Plannen maken, verder komen en denken dat het zo gaat als je je hebt voorgenomen? Willen wij ook niet ons leven beheersen, 'in control' zijn en erop vooruitgaan?
Met een nieuw kabinet (zou het er al zijn wanneer deze Nader Bekeken *uitkomt?) komen de plannen voor de regeerperiode op tafel en de doelen die bereikt moeten worden. Plannen en voornemens die onze samenleving beter zullen maken. Is dat zo? Werkt het zo?*
*We geven het woord aan een ervaren bestuurder, Leonard Geluk. In Wapenveld (augustus 2020) bespreekt hij onder de titel 'De hoogmoed van de maakbare samenleving' de dissertatie van Robert van Putten (*De ban van beheersing*) over het maakbaarheidsdenken bij de overheid. Geluk weet waarover hij het heeft. Hij was wethouder (CDA) in Rotterdam, werkte bij het ROC Midden-Nederland en de Haagse Hogeschool en is sinds begin vorig jaar algemeen directeur van de VNG (Vereniging Nederlandse Gemeenten). Dat is een positie van waaruit je voortdurend kijkt naar het Haagse beleid vanuit het perspectief van gemeenten. Geluk:*

Een maakbare samenleving?

Afscheid van maakbaarheidsdenken?
Dit denken is behoorlijk verborgen en het is de verdienste van Van Putten dat hij het aan de oppervlakte heeft gebracht en zichtbaar heeft gemaakt. Het idee van maakbaarheid is zeer herkenbaar. Als algemeen directeur van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) en als oud-wethouder van Rotterdam kijk ik dankzij dit proefschrift met een andere bril naar het optreden van de overheid. De VNG is bijvoorbeeld betrokken bij de aanpak van minister De Jonge van VWS om

eenzaamheid tegen te gaan. Het is de diepste ambitie van het programma om eenzaamheid onder ouderen te doen verdwijnen. Hetzelfde geldt voor verwarde personen op straat. Die moeten daar weg. Idem voor daklozen. En voor kinderen met overgewicht kennen we ook de nodige programma's. En voor rokers. Natuurlijk is het wenselijk dat dakloosheid, eenzaamheid, verwarring en slechte leefgewoontes verdwijnen. Goed om ons daar als samenleving voor in te zetten. Ik doe daar iedere dag aan mee. Maar het is ook goed om de vinger te leggen op de onderliggende drijfveren van het overheidshandelen: het gaat om maakbaarheid. Het gaat om het idee dat door overheidsinterventie de ideale samenleving zonder leed kan worden gerealiseerd. Dit streven is pure hoogmoed. Het denken over 'maakbaarheid' is uit het zicht geraakt. De politiek denkt dat na het kabinet van Joop den Uyl, meer dan veertig jaar geleden, afscheid is genomen van het maakbaarheidsideaal.

Van Putten noemt het zelfs schadelijk voor mensen om te denken dat persoonlijk geluk maakbaar is

Geluk signaleert dat er zeker geen afscheid is genomen van het maakbaarheidsdenken en dat de gevaren daarvan veel te weinig aandacht krijgen. De overheid neemt en krijgt heel veel ruimte, bijvoorbeeld in de aanpak van de coronapandemie.

Onder het mom van preventie mag de overheid heden ten dage ingrijpende maatregelen nemen. Maakbaarheid is hier de leidraad, gericht op het creëren van een utopische samenleving waarin mensen beter en gezonder zijn dan nu het geval is. We willen – zo stellen Frissen en Trommel* – een samenleving waarin tragiek niet meer bestaat, waarin pech en pijn zijn verdwenen. De overheid moet daarvoor zorgen en daarom heeft ze een gulzig karakter en is er onder het mom van preventie veel ruimte om in te grijpen in de persoonlijke levenssfeer, ook als daarvoor grondrechten moeten wijken.

Geluk sluit zich aan bij andere schrijvers die de gedachte onjuist vinden dat geluk (niet te verwarren met zijn eigen naam!) maakbaar is wanneer je er maar hard genoeg aan trekt. Wanneer je dan niet gelukkig bent, ligt het aan jezelf. Meerderen hekelen deze visie op de maakbare mens. Verdriet, leed en dood komen in het leven voor. Die kun je niet uitbannen, Van Putten noemt het zelfs schadelijk voor mensen om te denken dat persoonlijk geluk maakbaar is. In die lijn vindt hij het ook schadelijk om te denken dat de overheid tragiek kan doen verdwijnen.

Op weg naar een volmaakt leven?

Politici, beleidsmakers en bestuurders zijn bezig met interveniëren. Ze hebben daarbij een beeld van een betere samenleving voor ogen. De samenleving kan worden 'gemaakt'. De toekomst is niet iets wat ons overkomt maar we proberen haar systematisch naar onze hand te zetten. In die maakbare toekomst doen sociale problemen zich niet langer voor. Door radicale interventies is die toekomst beter dan de huidige situatie. Dit maakbaarheidsdenken is een strategie om het noodlot te beheersen. Het idee van het noodlot wordt vervangen door het idee dat het lot zelf maakbaar is. Dit is mogelijk door het perspectief van de ingenieur toe te passen. Het object van de sociaal ingenieur is de samenleving die opnieuw ingericht moet worden. Deze nieuwe inrichting moet perfect zijn, zonder pech en zonder falen. Het is de overheid die deze nieuwe samenleving moet maken. De werkelijkheid wordt als een machine gezien en de sociaal ingenieur is degene die door op de goede knoppen te drukken en aan de juiste hendels te trekken het juiste resultaat realiseert. De principes die hieraan ten grondslag liggen zijn die van effectiviteit en efficiency. De overheid bepaalt hierin hoe 'goed leven' eruitziet: een gezond, verstandig en productief leven in een maatschappelijke omgeving waarin ieder individu gelukkig kan leven, zonder gevaren of risico op slachtofferschap. En om dit te realiseren is 'preventie' een belangrijke interventie, waarbij het gaat om het uitlokken van gewenst gedrag. Preventie richt zich vooral op de geest, op het bewust maken van bepaalde keuzes.

Pure overmoed

Uiteindelijk is het doel gericht op het niet optreden van risico's. Vroeger was het jezelf wapenen tegen risico's een indivi-

* De namen van een tweetal bekende schrijvers over het overheidshandelen.

duele verantwoordelijkheid, maar in de moderne samenleving is dit meer en meer een verantwoordelijkheid voor de overheid. Hierboven viel de term 'gulzig bestuur' al. De gedachte dat de overheid risico's in de toekomst moet voorkomen door middel van interventies, maakt haar gulzig: overheidsinterventies hebben een brede scoop – het voorkomen van mogelijke risico's die ooit kunnen optreden.
Dit maakt de opdracht voor de overheid oneindig groot. En uiteindelijk is het pure overmoed: maakbaarheid – stelt Van Putten – is een overschatting van het menselijk vermogen tot maken en beheersen.
Het maakbaarheidsdenken is namelijk gevaarlijk, en wel om drie redenen. In de eerste plaats is er sprake van onbedoelde gevolgen van beleid. De samenleving is geen 'machine', het loopt altijd anders dan de sociaal ingenieurs denken. Ten tweede is de werkelijkheid veelal onveranderbaar en zal er geen sprake zijn van echte veranderingen door beleid. En in de derde plaats is de kans groot dat beleid in de praktijk wordt ondermijnd.
Preventiedenken tast de veerkracht van mens en samenleving aan en geeft schijnveiligheid met uiteindelijk meer kwetsbaarheid en onveiligheid. Ook leidt de roep om preventie tot een 'papieren tijger' van protocollen en is er tot slot sprake van een preventiefuik, waarin de roep klinkt om steeds meer preventie.
We moeten dus afscheid nemen van het maakbaarheidsdenken. Hiervoor, stelt Van Putten, is het nodig dat het ethos van maakbaarheid wordt vervangen door dat van gematigdheid. Ook het machine-denken moet worden ingeruild voor een 'wereldbeeld van praktijken'. Het idee van de sociaal ingenieur moet worden vervangen door dat van de bestuurder als 'ambachtsman'. Het ethos van maakbaarheid is hoogmoedig en leidt tot een gulzig bestuur.

Wie zorg vraagt van de overheid herkent wat hier staat. Indicaties, protocollen, veel administratie en bureaucratie. We zien de voorbeelden om ons heen bij de excessen rond de kinderopvangtoeslag, wie weleens een oudere helpt om aanvraagformulieren in te vullen, weet ervan. Een gulzige vraag om informatie, controle en regelzucht. Kan het anders?

Matiging en bescheidenheid

Van Putten komt uit bij een ethos van gematigdheid en een bescheiden bestuur. 'Gulzigheid en hoogmoed wijzen beide op het verlies van (gevoel voor de juiste) maat. Daartegenover zijn nederigheid, bescheidenheid en gematigdheid houdingen om dit besef voor maat weer terug te vinden.' De deugdethiek staat diametraal tegenover het ethos van de maakbaarheid. Het gaat hierbij om 'praktische wijsheid', om 'gezond verstand' en om 'nederigheid' waardoor we openstaan voor tal van stemmen in de samenleving. Het 'maat houden' leidt tot een acceptatie van de feilbaarheid en beperktheid van de mens en van het leven. Het leven is niet volmaakt, de mens is niet volmaakt, we hebben het ermee te doen. Niet het utopische van de maakbare samenleving geldt als doel om naar te streven, maar het reguleren van het alledaagse, pluriforme, onvolmaakte samenleven van mensen. We moeten de deugd van de nederigheid opnieuw cultiveren. We moeten het überhaupt meer hebben over deugden als tolerantie, die nodig is om pluriformiteit en onvolmaaktheid te accepteren. Geen hoogmoed op weg naar de maakbare volmaaktheid maar nederigheid op weg naar een bestuur dat de eigen grenzen accepteert, die feedback organiseert, zich kwetsbaar opstelt en leert van fouten.

We moeten de deugd van de nederigheid opnieuw cultiveren

Bij maakbaarheid hoort een arrogant en overmoedig bestuur, bij gematigdheid hoort een creatief bestuur dat samenwerkt met anderen en bijdraagt aan sociale cohesie en vertrouwen.
Bescheiden bestuur gaat niet uit van de maakbaarheid van de volmaakte en risicoloze samenleving, maar accepteert risico's als onontkoombaar en zoekt met de erkenning dat tal van zaken optreden naar het beleid dat de samenleving het meest doet bloeien.
Praktisch: het bestuur moet geen uitgesproken opvattingen hebben over 'het goede leven', moet niet willen ingrijpen in de persoonlijke levenssfeer van mensen, en beleid moet omkeerbaar zijn en niet 'totaliserend en uniformerend'. Het ideaal van beheersing moet worden ingewisseld voor het respect voor begrenzing.

'Aanmodderen'

De bescheiden bestuursstijl leidt tot 'aanmodderen' en het inzetten van lokale wijsheid die gebaseerd is op ervaringen. Bij het nadenken over beleid horen 'sociale praktijken' centraal te staan: bestaand gedrag van mensen en niet het wenselijke gedrag. De werkelijkheid is complex, grillig, onvoorspelbaar. Het loopt altijd anders dan het volgens de maakbaarheidsdenkers zou hebben moeten lopen. Bestuurders moeten daarom het maakbaarheidsdenken loslaten en de praktijk accepteren. De praktijk hoort de maatstaf voor beleidsontwikkeling te zijn. Hierbij moeten we zoals gezegd afscheid nemen van de sociaal ingenieur en de ambachtsman omarmen.

De ambachtsman weet wat hij wil maken en stuurt tijdens het maakproces bij, zodat hij grip houdt op het resultaat. En al doende leert hij zijn vak steeds beter te verstaan. Bestuurders moeten ambachtslieden zijn. Zij moeten de praktijk van alledag kennen en van daaruit gaandeweg, al voortmodderend, veranderingen realiseren. Dit voltrekt zich in een proces van reflectie en gaat gepaard met een erkenning van onvolmaaktheid. De ambachtsman als beleidsmaker is altijd bescheiden en altijd gericht op samenwerking. Het gaat om praktische kennis en ervaringen die in praktijk worden gebracht. Het leidt tot een relativering van het beheersingsdenken van de maakbare samenleving en tot een omarming van de bestuurlijke bescheidenheid.

Geluk rondt af met een genuanceerde beschouwing. Aan de ene kant voelt hij mee met de kritiek op het doorgeslagen maakbaarheidsdenken, aan de andere kant begrijpt hij heel goed dat verandering soms nodig is en ingrijpen van de overheid vergt.

Ontwikkelen en bescheidenheid?

Mijn onvrede over het maakbaarheidsdenken, waarin het morgen altijd beter zal zijn dan vandaag, groeide de afgelopen jaren intuïtief tot een verzet tegen de tijdgeest in het openbaar bestuur waarin met behulp van ingrijpende programma's maatschappelijke misstanden de wereld uit zouden worden geholpen – om te beginnen uit Nederland. Van Putten geeft hier woorden aan. Het is bestuurlijke hoogmoed die snel moet worden ingewisseld door bestuurlijke bescheidenheid. Bestuurders die, geworteld in de beleidspraktijk, als 'ambachtsmannen' het goede midden zoeken in hun streven naar bloei voor de samenleving. Besturen is een kwetsbaar proces. Hier hoort een zoekende en reflectieve houding bij, aanmodderen, kleine stapjes, je realiseren dat onvolmaaktheid onderdeel is van het leven en dat beleid altijd effecten heeft die je niet kon voorzien.

Ik heb – als beroepsbestuurder – grote waardering voor de analyse van *De ban van beheersing*. In mijn persoonlijke ontwikkeling zal ik de focus op de deugden van gematigdheid en bescheidenheid koesteren. Tegelijkertijd ben ik kritisch op de wijze waarop de analyse van Van Putten praktisch uitgewerkt is. De beleidsbepaler als ambachtsman en het ethos van matigheid en het zoeken naar de juiste balans. Maar hoe werkt dat praktisch uit? Hoe combineren we het 'met de bestuurlijke laarzen in de modder van de werkelijkheid staan' met de noodzaak om een aantal veranderingen in de samenleving te realiseren, juist omdat de balans, bijvoorbeeld tussen mens en natuur, moet worden hersteld? Hoe is dit herstel te realiseren zonder de weg van de 'maakbaarheid' te willen bewandelen? Hoe om te gaan met vraagstukken als 'eenzaamheid', 'dakloosheid' en 'overgewicht'? Van Putten zal het aanvaarden van risico's en het niets doen als bestuur promoten als beleidsvariant, maar het is zeer de vraag of de moderne overheid zich een passieve houding richting kiezers kan veroorloven.

Terecht legt Geluk hier de vinger bij. Een pittig artikel, maar zeker het overdenken waard. In deze tijd worden de verkiezingsprogramma's van politieke partijen ook in uw eigen gemeente afgerond en worden de kandidatenlijsten opgesteld. Volgend voorjaar komen er verkiezingen voor de gemeenteraden. Dan is de neiging al gauw: we willen dit en dat bereiken. En als je even niet oppast, staan de voornemens bol van maakbaarheid. Je wilt toch immers wat? Dit artikel roept op tot bescheidenheid, tot nederigheid, tot de bereidheid je kwetsbaar op te stellen. Voor een christen zijn dat geen vreemde woorden. We lezen het in Gods Woord. Zo zie je in 1 Samuel 12 hoe Samuel aangeeft niet uit te zijn geweest op eigen gewin. Een bestuurder die én doorpakte én bescheiden bleef. Geve God ons volk zulke bestuurders die niet het eigen belang of dat van de partij vooropstellen, maar het volk ten goede willen zijn met een goede balans tussen 'maken', oog voor draagvlak en uitvoerbaarheid en een houding van bescheidenheid. ■

COLOFON

Nader Bekeken is een periodieke uitgave van de Stichting Woord en Wereld en verschijnt 11 x per jaar. De Stichting geeft tevens een serie cahiers uit tot versterking van het gereformeerde leven.

DAGELIJKS BESTUUR VAN DE STICHTING WOORD EN WERELD
Voorzitter
Ds. J. Wesseling (a.i.)
Secretaris
W. Hindriks
Penningmeester
W.A. Dreschler

REDACTIE NADER BEKEKEN
Hoofdredactie
Dr. P. Boonstra
Eindredactie
D.E. Slump-Schoonhoven
M.J.A. Zwikstra-de Weger
Redactie
Ds. S.M. Alserda
Drs. H.J. Boiten
Ds. C. van Dijk
Dr. B. van Egmond
Drs. J.W. van der Jagt
Ds. P.L. Storm

Redactiesecretariaat
Dr. J. Kooistra
Hemsterhuislaan 3, 9752 NA Haren
Tel.: 050 - 5344508
Mail: redactie@woordenwereld.nl

Medewerkers Nader Bekeken
Dr. H.H. van Alten, Pretoria ZA
Ds. J. Beekhuis, Hoogeveen
Ds. C. van den Berg, Amersfoort
Ds. H. van den Berg, Bergschenhoek
Drs. L. Bezemer, Hattem
Drs. F.J. Bijzet, Emmen
J.H. Bollemaat, Dalfsen
H. Boomstra, Den Helder, tekeningen/cartoons
A.C. Breen, Dunsborough, WA
Drs. E. Brink, Waddinxveen
Drs. J.J. Burger, Veenendaal
Ds. H. Drost, Grafhorst
Ds. P. Drost, Übelbach (Oostenrijk)
Drs. L.W. de Graaff, Heerde
Drs. B.P. Hagens, Soest
Dr. A.N. Hendriks, Amersfoort
Prof. dr. P.H.R. van Houwelingen, Kampen
Prof. dr. G. Kwakkel, Kampen
Ds. R.Th. Pos, Steenwijk
Ds. P. Schelling, Amersfoort
G.J. Schutte, Zeist
G. Slings, Lelystad
Ds. A. van der Sloot, Steenwijk
Dr. R.T. te Velde, Wezep
Dr. H. Veldman, Zuidhorn
Ds. J. Wesseling, Veenendaal
Drs. Joh. de Wolf, Amersfoort
Ds. G. Zomer Jzn., Nieuwendijk

Adreswijzigingen en/of opzeggingen
INTERNET:
- www.woordenwereld.nl
- woordenwereld@spabonneeservice.nl
- naderbekeken@spabonneeservice.nl

POSTADRES:
- Woord en Wereldabonneeservice, Postbus 105, 2400 AC Alphen aan den Rijn

TELEFOON:
- 088 - 110 20 42
- 0172 - 47 60 85

Beëindiging abonnement:
tenminste 4 weken voor het einde van de abonnementsperiode.

Bezorgklachten:
www.woordenwereld.nl/klantenservice

Meer informatie en uitgebreide abonnementsvoorwaarden op
www.woordenwereld.nl

Abonnementsprijzen:
Nader Bekeken € 39,00
Nader Bekeken + 4 cahiers € 78,00
Nader Bekeken studenten € 23,00
Nader Bekeken PDF € 23,00
Nader Bekeken PDF (buitenland Europa) € 33,00
Nader Bekeken PDF (buitenland overig) € 43,00
Cahiers bij abonnement (per jaar) € 42,00
Cahiers, losse verkoop € 13,50
Bankrekeningnummer:
NL 75 INGB 0007 2255 58
Bic-code: INGBNL2A
Deze tarieven gelden bij machtiging (automatische incasso).
Voor betaling per acceptgirokaart of per eigen overschrijving geldt een opslag van € 2,--

Bankrekeningnummer voor giften:
NL42 RABO 0324 6259 01

De stichting Woord en Wereld heeft geprobeerd alle rechthebbenden te achterhalen en in te lichten. Mocht de vermelding van eigenaar of copyright onjuist of onvolledig zijn, neemt u dan contact op met de redactie.

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd worden en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

Basisontwerp: Studio TinekeWerkt
Vormgeving, prepress, fotografie: Studio Bert Gort, Grijpskerk
Druk: VellendrukkerijBDU b.v., Barneveld
Gesproken versie: Nader Bekeken is ook op Daisy-cd en Webbox verkrijgbaar.
Inlichtingen: Chr. Bibl. voor Blinden en Slechtzienden,
tel. 0341-565 477, **e-mail** klantenservice@cbb.nl.
ISSN 1380 - 3034

www.woordenwereld.nl

U kunt ons steunen door uw voor de belasting aftrekbare giften te storten op rekening NL42 RABO 0324 6259 01 ten name van de Stichting Woord en Wereld te Hardinxveld-Giessendam. Zij die de stichting testamentair willen gedenken, kunnen gebruikmaken van de volgende formulering: Ik legateer (... bedrag invullen ...) vrij van kosten aan de Stichting Woord en Wereld, statutair gevestigd te Haarlemmermeer. Wij zijn een ANBI-instelling.

@NaderBekeken
www.facebook.com/naderbekeken

Neem nu een jaarabonnement en ontvang de special 'De bijbel of een biertje' gratis + het eerste jaar 50% korting!

Ga voor het afsluiten van een abonnement naar www.woordenwereld.nl

www.woordenwereld.nl

Daarop kunt u:
- De **laatste nummers** van Nader Bekeken bekijken.
- De nodige informatie over de **nieuwste cahiers** vinden.
- Direct een (deel van een) **artikel** uit het nieuwste nummer **downloaden.**
- **Nummers** die langer dan een jaar geleden verschenen zijn **als pdf verkrijgen**.
- Met de **uitgebreide zoekfunctie**, heel gemakkelijk, allerlei onderwerpen waar iets over geschreven is, vinden.

Vitellus

Waar is Vitellus, de wafelverkoper?
Waar is Vitellus, die snelle loper?
Hij danste als hij liep, en hij stond op één voet,
zijn wafels waren zo warm en zoet.

De keizer kocht, en de gladiatoren,
en de keizerin heeft van hem gekocht.
Hij mocht alles zien en alles horen.
Was overal en nergens als men hem zocht.

Vitellus komt in paleizen en kroegen,
men weet nooit wat hij doet, en nooit waar hij is.
Hij sprak straks met lieden die ketenen droegen,
zij vertrouwen hem, want hij tekent de Vis.

Vitellus heeft voor Christus gekozen,
hij loopt bij Christenen uit en in.
Wáár is Vitellus, brullen de matrozen,
dat bakkertje was zo naar onze zin.

Men heeft Vitellus gevangen genomen,
op een nacht, met veel 'godsdienstig gespuis'.
Toen de keizer het hoorde, liet hij hem komen,
hij wou Christus niet vloeken; hij moest aan 't kruis.

Men heeft hem slechts aan het hout gebònden,
hij is jong en mooi, men liet hem graag vrij.
Spijker maar vast mijn lijf vol zonden,
sprak hij; Here Jezus, denk aan mij.

Allen die aten van zijn wafels
zien hoe een leeuw hem bespringt en verscheurt.
Slaven verwijderen bloed en rafels,
men praat en lacht of er niets is gebeurd.

Waar is Vitellus, de wafelverkoper?
Waar is Vitellus, die snelle loper?
Vitellus zag Christus, verliet zijn gewin
en snelde de Heer na, de hemel in.

WILLEM DE MÉRODE (1887-1939)
UIT: *VERZAMELDE GEDICHTEN*, 1931

Met 'Vitellus' bevinden we ons in de tijd van de christenvervolging. Als je onder bepaalde Romeinse keizers Christus beleed als je Verlosser, werd je voor de leeuwen geworpen.
Hier gebeurt dat met Vitellus, de wafelverkoper. Men hield van hem om zijn wafels. Niet om wie hij was. Als de leeuwen hem verscheurd hebben, praat en lacht men of er niets is gebeurd.
Maar de dappere Vitellus is dan bij de Heer, in de hemel. Een mooi gedicht ook voor kinderen, wel onder begeleiding, want deze geschiedenis is heftig.